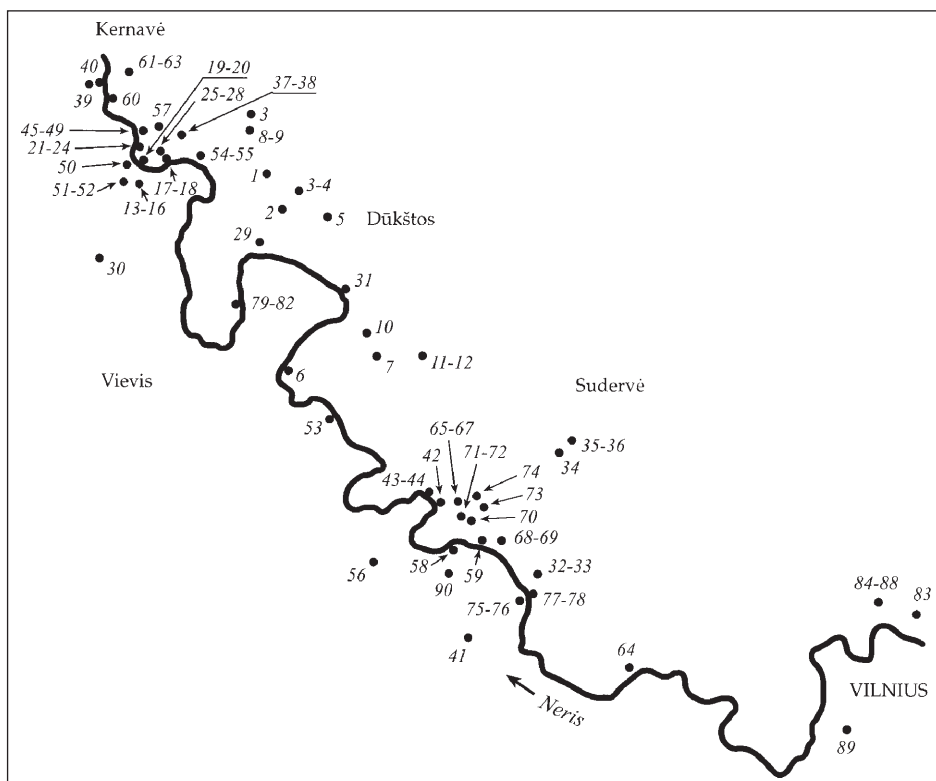

VILNIAUS APYLINKIŲ PADAVIMAI

Publikuojami pasakojimai ir padavimai surinkti daugiausia 2003–2004 m. Neries regioniniame parke, vykdant tęstinį projektą „Etnologinė ekspedicija Neries regioninio parko ir aplinkiniuose kaimuose“ (jį parėmė Kultūros ministerija). Šiuos padavimus ir pasakojimus kruopščiai surinko regioninio parko kultūrologė Ida Stankevičiūtė. Iš surinktos tautosakos masyvo tekstus publikacijai atrinko dr. Vykintas Vaitkevičius, siekdamas kelių tikslų, bet visų pirma – gražinti visuomenei dalelę tos Vilniaus krašto atminties, kuri, atrodo, jau buvo negrįžtamai pražuvusi istorijos verpetuose.

Skelbiama 90 pasakojimų ir padavimų apie 53 vietas, pirmiausia kalnus, akmenis, šaltinius ir medžius, esančius regione tarp Vilniaus ir Kernavės (žr. schemą). Iš jų net 25 tekstuose

Vietovių, kurių padavimai publikuojami, išsidėstymas (numeriai schemeje atitinka tekstų numerius). *Braižė Vykintas Vaitkevičius*

pasakojama apie Neries duburius, rėvas, pavienius akmenis jos vagoje. Tautosakos pateikėjai yra kilę iš to paties regiono, dauguma jų visą gyvenimą nugyvenę toje pačioje vietoje. Dėsninga, kad jų atmintyje, be kitų tautosakos kūrinių, išliko nemažai padavimų.

Publikaciją imta rengti kaip pasakojimų ir padavimų apie senąsias lietuvių šventvietes rinkinį. Šie tekstai ir sudaro publikacijos branduolį. Vėliau ji buvo papildyta vienu kitu pasakojimu apie bažnyčias (Kazokiškėse, Šilėnuose ir buvusią Padvurių bažnyčios vietą), Bradeliškių Linksmąjį kalną.

Ne visi skelbiami padavimai bei pasakojimai yra vienodai išsamūs ir pilni. Neretai jie primena paprastus atsiminimus, tačiau ir juose gausu svarbių detalių apie objektų lokalizaciją, išvaizdą, ypatumus, sunaikinimo aplinkybes ir t. t.

Padavimuose iškyla iki šiol visoje Lietuvoje populiarūs motyvai: prasmegusi bažnyčia (13–16 nr.), po žemėmis skambantys varpai (29 nr.), akmenyse įmintos pėdos (8, 9, 35, 37, 42, 69, 75, 76, 89 nr.), gydomieji šaltiniai (7, 59, 64, 67, 71 nr.), stebuklingi paveikslai (30, 70 nr.), naktimis velėjančios moterys (5 nr.), nuskendę galvijai (65, 66 nr.), požeminiai tuneliai (25–27, 54, 74 nr.), paslėptas auksas (3, 4, 74 nr.), užburti lobiai (48 nr.). Taip pat užfiksuota dabar retai beužrašomų motyvų: akmenis užkeikiančios Dievo Motinos (10 nr.), batus siuvančio velnio (11, 12 nr.), iš akmenų bėgančio kraujo (85, 86 nr.), tiltą statančių velnių (58 nr.), „prieš saulę“ tekančio vandens (32, 33, 40, 41, 57, 73, 90 nr.), akmenimis paverstų vestuvininukų (19, 20, 77–88 nr.) ir brolių (21–24, 43, 44, 54 nr.). Paskutiniai trys motyvai išsiskiria kaip ypač būdingi regionui, jie praturtina mitologinius duomenis apie šventus šaltinius bei akmenis, verčia ateityje į atskirą šventviečių grupę skirti upių rėvas, atskirai nagrinėti konglomerato uolas.

Savo tyrinėtojų laukia prie Neries gerai žinomas akmenimis virtusių brolių trynių (*Trzy braci jednakowe*), arba trijų miegančių brolių (*Trzy braci śpiące*), motyvas. Kas tai: ypatingo regioninio siužeto fragmentai, savita iš meteorologinių spėjimų žinomų septynių miegančiųjų brolių versija ar iš pasakų pasiskolintas motyvas? Pagrindą išskirtiniam padavimui apie saldų Ilgojos upelio vandenį (51, 52 nr.) taip pat galėjo duoti pasakos.

Naujų vertingų duomenų publikuojamuose tekstuose, žinoma, yra ir daugiau. Tai karalienė Jadvyga, palikusi akmenyje savo pėdą (68 nr.), upe atplaukęs rožinis (53 nr.), ypatingi atsiskyrėliai – *pūstelninkai* (55 nr.), krikščionybės įvedimo Kernavės apylinkėse epizodai (46, 61, 62 nr.) ir kt. Atskirai paminėtinas *Meškos pečius* (54 nr.), iliustruojantis faktą, kad dar viena, „Lietuvių kalbos žodyne“ neužfiksuota *pečiaus* reikšmė yra ‘anga žemėje, urvas, plyšys (atodangoje)’. Tai patvirtina pavyzdžiai, kai prie akmenų susidariusios ertmės, arba duobės, kalvose buvo vadinamos *pečiais*: *Laumės* arba *Raganos pečiūmi* (konglomerato uola Vindžiūnuose, Vilniaus r.), *Laumės pečiūmi* (urvas Vetygalos atodangoje, Anykščių r.), *Ožkų pečiūmi* (konglomerato uola Paverkniuose, Prienų r.), *Velnio pečiūmi* (kalnas Inketriuose, Molėtų r.). Šie *pečiai*, atrodo, susiję su populiariais tikėjimais apie pirtis kūrenančias laumes ar pyragus kepančius kiškius.

Dėmesio verti ir etnologinio pobūdžio duomenys apie šventų akmenų garbinimo reliktus XX a. pradžioje (8, 9, 36, 38, 39 nr.) bei su šventų šaltinių lankymu susiję papročiai (71–73 nr.).

Neries regioniniame parke atlikto darbo (tikimės, kad jis bus tęsiamas) reikšmę sunku pervertinti. Grafo Konstantino Tiškevičiaus¹, prof. Stepono Kolupailos², prof. Česlovo Kudabos³, „Lietuvos žemės vardyno“ talkininkų iš neokupuotos Lietuvos dalies ir I. Stankevičiūtės epizodiškai ar tikslingai surinkti vietovardžiai bei padavimai nemažai prisidėjo prie to, kad Neris jau tampa geriausiai šiuo atžvilgiu ištirtineta upe. Atsiranda puiki galimybė įvairiopai tirti jos reikšmę senojoje pasaulėžiūroje.

Savo ruožtu tautosaka, originalo kalba užrašyta iš lenkais save laikančių Vilniaus apylinkių pateikėjų (jie sudaro ir absoliučią vietos gyventojų daugumą), leidžia užpildyti bent dalį spragų, susijusių su palyginti menku šio regiono istorijos ir kultūros pažinimu.

Akivaizdu, kad daramai parengta šių tautosakos tekstų publikacija tampa vertingu moksliniu šaltiniu, norint tirti Vilniaus apylinkės kalbos, folkloro, etnologijos ir istorijos aspektais. Kartu ji verčia Lietuvos sostinės apylinkėse bei priemiesčiais tampančiuose jos rajonuose suskubti rinkti tai, kas dėl įvairių priežasčių liko neužfiksuota per kelis aktyvaus kraštotyros judėjimo dešimtmečius XX amžiuje.

Publikacijoje pagal geografines vietas abėcėlės tvarka sugrupuoti skelbiami 90 tautosakos vienetų lenkų (78) ir lietuvių* (12) kalbomis. Daugumą jų į magnetofono juostelę įrašė ir šifravo I. Stankevičiūtė. Ranka užrašyti vos keli trumpi padavimai. Lietuviškus tekstus redagavo V. Vaitkevičius. Visus iš rankraščių pateiktus lenkiškus tekstus transkribavo ir redagavo Vilniaus universiteto Lenkų filologijos katedros lektorė Beata Piasecka. Kad tekstų turinys būtų suprantamesnis, tekstai buvo transkribuoti supaprastinta – pusiau fonetine – transkripcija. Buvo remiamasi ir bendrinės lenkų kalbos, ir iš dialektologinių tyrinėjimų pažįstamos vilnietiškos jos atmainos normomis. Publikuojamuose tekstuose ryškūs kalbiniai ypatumai, saviti dabartinės bendrinės lenkų kalbos normų požiūriu, priklauso tiems regioniniams savitumams, kurie dar dažnai fiksuojami gyvojoje Lietuvos lenkų kalboje.

Visi būtini papildymai ir tekstų paaiškinimai įrašyti laužtiniuose skliaustuose. Užrašytojo klausimai pateikiami kursyvu. Gyvenamųjų vietovių pavadinimai nurodyti norminiai, jų administracinė priklausomybė atspindi 2003–2004 m. būklę.

Įvadą ir anotacijas, padėsiančias lengviau suprasti lenkiškų tekstų turinį, parašė V. Vaitkevičius, o trumpus komentarus – I. Stankevičiūtė ir V. Vaitkevičius.

Įvadą ir anotacijas, padėsiančias lengviau suprasti lenkiškų tekstų turinį, parašė V. Vaitkevičius, o trumpus komentarus – I. Stankevičiūtė ir V. Vaitkevičius.

Adelia Lipnievič-Kovalevska iš Adomčiškių k.
(Dūkštų seniūn., Vilniaus r.), dešinėje – Ida Stankevičiūtė
Fotografavo Vykintas Vaitkevičius 2004 m.

¹ *Konstanty Tyszkiewicz*. Wilija i jej brzegi. Pod względem hydrograficznym, historycznym, archeologicznym i etnograficznym. Drezno, 1871 (vertimas į lietuvių kalbą: *Konstantinas Tiškevičius*. Neris ir jos krantai hidrografo, istoriko, archeologo ir etnografo akimis. Vertė Vytautas Būda. Vilnius, 1992).

² *Steponas Kolupaila*. Medžiaga monografijai apie Nerį. – *Aidai*, 1957, Nr. 7, p. 307–313; *Narutis* – Vilnius – Kaunas 1939 m. [Medžiaga monografijai apie Nerį]. – *Aidai*, 1957, Nr. 10, p. 461–469.

³ *Česlovas Kudaba*. Nerimi. Vilnius, 1985.

* Šiame skyriuje pateikiame ir lietuviškų tekstų, nes jie papildė publikuojamą medžiagą.

A i r è n a i

1. [Akmenys Broliai. Stovėjo abipus kelio.]

Byli oni [kamienie] przy samej drodze, wo jak na przykład – droga, to jeden tutaj był, drugi wo tu był, na przykład. Koło drogi.

– *I oni duže?*

– Nu, jak popatrzysz, ile oni tam w ziemi, to ja nie wiem, ale jak na wierchu, to duže byli kamieni.

P. Aliejūnų k., Dūkštų seniūn., Vilniaus r. – Juzef Martinka, 69 m. U. I. Stankevičiūtė 2003 m. U. pst. Pateikėjas tų pačių metų rudenį mirė.

Airėnų akmenys Broliai žinomi iš J. Dovydaičio rinkinių: „Dūkštuosnan einant du broliai užkeikti stovi. I anys stovės lig šiolei, i anys stovės, pakol bus baigimas svieto – kai pereis šimtas penkiasdešimt tūkstančių milijonų metų <...>” (*P. K. Čiburys. U. J. Dovydaitis 1957 m. Sg. LTR 3977/12/*).

Šis padavimas jau pamirštas, tačiau menama, kad du stulpo formos akmenys stovėjo abipus Dūkštų–Kernavės kelio, ties Ancibos sodyba. Sunaikinti tarybiniais metais.

Akmenimis paverstų brolių ar jaunųjų poros motyvas retas, plg. LTR 1322(53) (Akmenimis paversti du broliai medžiotojai; Piktakalnio miškas, Panevėžio r.), 4160(211) (Du aukšti akmenys prie kelio – akmenimis paversti jaunieji; Varnionys, Astravo r., Baltarusija).

B r a d e l i š k ė s

2. [Linksmasis kalnas. Čia susiburdavo aplinkiniuose kaimuose gyvenantys ukrainiečiai. Pavasarį rinkdavosi tik moterys, jos dainuodavo, voliodavosi (ant žemės).]

Chodziła maładziož. Tam była ta czysta góreczka, czysta, tam nie była ni krzaczka, nic. Brali u tych dziadów, co oni tam żyli, sanki, i z tej góry katalis', na sankach zimową porą. A latem chodzili i babki młode, i kaczałi sie tam, i śpiewali po naszemu, bo my chochły. Ukraińskie pieśni śpiewali. I tam była ta czeromucha, kwitła i bukiety robili tam.

– *A jak wy mówili, że tylko baby tam śpiewali?*

– No, jak oni zbierają sie na wiosnę, kto idzi? Idzi na Wiesioła góra. Czego? Posiedzieć, pogadać, no wie, to kobiety, rozmawiać.

– *I kaczałi sie?*

– I kaczałi sie oni tu, a maładziož katalis' na sankach tam. „I gdzie pójdzem dzierewnia?” – „Na Wiesioła góra.”

– *A Polaki przychodzili, czy tylko wy byli?*

– My tyko byli, te tamte wioska Bujwidy co jest, nie przychodzili. To już za lasem, las była granica, to oni tam, Bujwidy, Dukszty byli osobne. Tam była polska nacja. To my, tie, co przyjeźże, wie, to Biełarusy, Brestskaja oblast', Brest.

<...> Co oni będą robić, pani? Idą, pozbierają sie, siedzą [na Wesolej Górze]. Tak, gadają, im tam dzieci noszą bukiety, czeromucha kwitnie, ładnie tam.

P. Airėnų k., Dūkštų seniūn., Vilniaus r. – Grigorij Panasiuk, 80 m., kilęs iš Tomašiškų k. U. I. Stankevičiūtė 2004 m.

Aukščiausia apylinkėse kalva yra Dūkštos dešiniojo kranto aukštumoje. Į Dūkštų apylinkes XIX–XX a. pradžioje persikėlę gyventi ukrainiečiai ilgai laikėsi savo šeimos ir kalendorinių švenčių papročių. Vienas jų – gamtoje švęsti ateinantį pavasarį.

D ū k š t o s

3. [**Akmuo su ženklais.** Netoli yra Napoleono užkasta aukso statinė. Žmonės nesėkmingai jos ieškojo.]

Mówi, że tamto gdzieś w okole tego kamienia, gdzieś tam zakopana Napoleona złota boczka. Taka była mowa.

Kopali tam i dawnie litery jakieś tam jest, ale nic nie znaleźli.

P. Buivydų k., Dūkštų seniūn., Vilniaus r. – Michal Misievič, 78 m., kilęs iš Verkšionių k. U. I. Stankevičiūtė 2003 m.

4. [**Akmuo su ženklais.** Ten paslėptas auksas. Žmonės jo ieškojo.]

Mówili, że coś tam, i złoto zakopano. Byli takie, co zdołali kopać. No co tam kopać.

– *Tam więcej nic nie mówili? Tam jeszcze krzyż widać na nim wybity...*

– No to za to, a kto mog przeczytać, że tam jest coś pod tym, czy tam pochowany kto, czy co.

– *A on na tym samym miejscu?*

– Nie na tym samym, na tym samym. <...> Jeszcze śmieli się z tych, kto tam zaczął kopać. Byli, byli takie, nachodzili się. Gdzie tam, taki kamień, kto przeciągnął <...>.

P. Buivydų k., Dūkštų seniūn., Vilniaus r. – Jadviga Dakšievič-Jakonis, 79 m. U. I. Stankevičiūtė 2003 m.

Dūkštų Ažuolyno pakraštyje esantis akmuo su iškaltomis keturiomis kirilicos (?) raidėmis garsus visoje apylinkėje, plg.: „[Tai] Kernavės miesto riba. Ir ten buvo vartai” (LTR 4113/90/).

2004 m. atkasus akmenį, ant jo šono pastebėtas iškaltas kryželio ženklas. Gali būti, kad šis akmuo – Geisiškių cerkvės žemės valdos riboženklis.

5. [**Akmuo Dūkštos upelyje.** Vidurnaktį ant akmens pasirodydavusios skalbinius kultūvėmis velėjančios moterys. Priėjus arčiau – pranykdavusios.]

Moja mama opowiadała, że kołu tego starego mostu jakieś pokazali się kobiety, bielizna prali, jak jest takimi pralnikami. Na rzece.

– *A kto to był?*

– A kto wie, jakaś postać pokazywała się ludziom. Jak późno siedli, o godzinie dwanastej. To i ojciec mój widział, mama mówiła.

– *Tych kobiet?*

– Tak, jak oni, normalnie pierzą. A tam taki był wielki kamień, na tym kamieniu. On i teraz jest. Słyszał i widział na jawie. A jak podchodzą, to potem ginęli. Jakaś dusza męczyła się, co ja wiem, czy tam zamordowawszy bywszy?

Normalnie, mówi, jak idą i bieliznę piorą – jak wcześniej, to nie było tych maszynów.

– *Bo tyko we dniu nie widzieli?*

– Nie, we dniu nie, tyko nocą.

P. Dūkštos, Vilniaus r. – Stefanija Liminovič-Liminovič, 71 m., kilusi iš Rusėnų k. U. I. Stankevičiūtė 2003 m.

Akmuo stūkso Dūkštos upelyje, kiek aukščiau senojo kelio Dūkštos–Kernavė tilto liekanų, arčiau kairiojo upelio kranto.

Šio tipo padavimai rytų Lietuvoje palyginti reti (žr.: *Vykintas Vaitkevičius*. Alkai: Baltų šventviečių studija. Vilnius, 2003, p. 128–131).

Plg. VUB F213–197, l. 59 („Laumės velėdavo ant to akmens“; Mozūriškės, Anykščių r.).

E l n i a k a m p i s

6. [Neries kilpa]

Diedukas pasakojo, kad prie Velniakampio yra didelė upės kilpa, tai kai plukdo sielius, apvažiuoja tą kilpą, tada sustabdo [sieliu] ir per siaurąją vietą grįžta į seniai jau praplauktą smuklę išgerti. Po to vėl grįžta prie sielių.

P. Grabijolų k., Kazokiškių seniūn., Elektrėnų sav. – Pranas Kliknys, 59 m. U. I. Stankevičiūtė 2003 m.

Pavadinimas Elniakampis žmonėse kartais varijuoja kaip Velniakampis. Taip pat žr.: *Konstanty Tyszkiewicz*. Wilija i jej brzegi. Drezno, 1871, p. 212 (*Welnui-kapas*). Istorinis vietovės pavadinimas, galimas dalykas, buvo Vilijos Kampas.

Panašiai pasakojama ir apie didžiąją Nemuno kilpą ties Punia.

7. [Šaltinis prie piliakalnio. Žmonės su buteliais atėidavo vandens.]

Maleńka bylam, to mōwili, że tam przychodzą po tę wodę z butelkami czasem, ktoś tam przychodzi, zauważyli. A później znajomy jeden człowiek taki wyjechał do Polski, do siostry, a mu znowu tam coś nie podobało się, jemu pracować musi nie chciało się, to wtedy to było źle. A tu siostra została, to oni do tej pisali pisali <...> i potem wrócili oni tutaj. No to on jakieś kilka lat jeszcze przed śmiercią swoją, raz mnie mōwił, że tego, że wyjechał z Polski to jemu gardło bolało. Poszedł raz tej wody popiłem, drugi raz, i przeszło. Znaczy tam jemu woda pomogła.

– *A stare ludzi w waszej młodości mōwili, że tam lecząca woda, dawniej?*

– Ja mōwię, tyko jak ja była malutka jeszcze, to tam ktoś zauważył, że ktoś przychodził z butelką po ta woda, a potem to już w tego. To już nie mōwili, jak on umarł, ten człowiek mnie mōwił, to więcej piętnastu nie ma, może i tego nie będzi, jak on mnie mōwił.

P. Bubų k., Sudervės seniūn., Vilniaus r. – Helena Sadkievič-Subotovič, 75 m., kilusi iš Geležių Antakalnių k. U. I. Stankevičiūtė 2004 m.

Šaltinis trykšta Elniakampio piliakalnio šiaurės rytų papėdėje, Junkelos (kitaip – Elkos, Elnos) upelio kairiajame krante.

Geisiškės

8. [Akmuo su pėda. Vaikai atnešdavo gėlių, bučiuodavo pėdą.]

Tam jak šviatynia, to tam cerkwa stoi, ta ruska šviatynia, ale za tą cerkwią była tam łoneczka [łączka], jeszcze taki kawaleczek, że był ten kamuszek. Ale taka mała piętka, ale byli wszystkie, i wielki paluszek odznaczywszy sie, i mały, i drobny ten, wo ostatni, wsie byli.

– *A jak stare ludzi mówili, skąd znalazła sia tam ta stopa na kamieniu?*

– Nu to oni mówili, że to cud, znaczy sie, bo nikt, kto stani na kamień, nikomu nie odejdz... Ależ nikt nie widział, jak to.

Głęboki [śląd]. Bo znaczy sie, między paluszkami i to było odznaczywszy sie, tymi małymi, o. To pójdzim tyko, wyczyścim,łożym kwiatki tam jakie mamy i wycalujem, wycalujem, przeżegnamy sie i... My może i modlić sie nie umieli, jak byli młode, jak latali <...>.

P. Miežionių k., Dūkštų seniūn., Vilniaus r. – Vincentina Minkievič-Lipnievič, 65 m., kilusi iš Geisiškių k. U. I. Stankevičiūtė 2003 m.

9. [Akmuo su Pono Jėzaus pėda. Vaikai atnešdavo prie jo gėlių, giedodavo.]

No powiedzieli stare, że Pana Jezusa śladek, Pana Jezusa. No to wo, lecim tam, kwiaty niesim, i tam, i śpiwamy, nu wie, jak dzieci, tam nosili zawsze.

– *A wzrosle [dorošli] nie chodzili?*

– Nu może tam oni i chodzili, ale my nie pamiętam.

– *Kwiaty nosili?*

– No my tam przez tam nosili kwiaty te.

– *A jakie świecy nie?*

– Nie nie. Nic, musi my tam sami modlili sie, to ja tam wiem. Kiedy, pamiętam, taki jakby, jak śladek taki, jakby małego dziecka stanięta <...>.

P. Miežionių k., Dūkštų seniūn., Vilniaus r. – [-] Ručinska. U. I. Stankevičiūtė 2003 m.

Akmens netoli Geisiškių cerkvės būta plokščio, apie 1×1,5 m dydžio, 0,2–0,5 m aukščio virš žemės. Ant jo būta žymės, primenančios 2–3 metų vaiko kairės kojos pėdelę. Sunaikintas tarybiniais metais.

Geležių Antakalniai

10. [Akmuo su pėdele. Kai akmenys augo, Dievo Motina vaikščiojo, nusimušė koją ir akmenis užkeikė, kad jie nebeaugtų.]

Taki w kamieniu tak, taki jak śladeczek. Mówi że kiedyś kamieni rośli, a potem Matka Boska szedła... chodziła, pobiła noga i przeklęła kamieni, żeby większe nie wyrosły. Nu i ten śladek taki podobny taki śladeczek, a kto jego wie.

P. Geležių Antakalnių k., Sudervės seniūn., Vilniaus r. – Michalina Tatul-Blaževič, 77 m.
U. I. Stankevičiūtė 2004 m.

Akmuo buvo Latviškių vietovėje, prie nedidelio upelio. Tikslėsių duomenų apie akmenį nėra.

Plg. LTR 374d(2135) (Akmenys seniau augo, bet Šventa Pana vaikščiojo, nusimušė koją ir juos užkeikė; Liškiavos apyl.).

11. [**Latviškių akmuo.** Prie jo vaidenosi. Naktį žmogus pamatė batus siuvantį velnią (veikiausiai – ant akmens).]

Pokazywał się. Nie wiem, jakiemu człowiekowi, ale pokazywał się w Wajgieliszkach, gdzieś na tych Łatwiszkach tam. To mówi, że szed kiedy on tam w nocy, czy tam jak, mówi, i siedział diabełek – buty szył.

– *W Łatwiszkach?*

– Aha, a gdzie, jaki tam kamień, nie wiem jaki, gdzieś czy, babcia opowiadała, mama opowiadała. Ale my tam po krzakach tych tak bardzo nie chodzili i lękałam się i tam i pójść my <...>.

P. Leičių k., Zujūnų seniūn., Vilniaus r. – Ana Borkovska-Stupenko, kilusi iš Vaigeliškių k. U. I. Stankevičiūtė 2004 m.

Latviškėmis vadinama vietovė yra pusiaukelėje tarp Antakalnių ir Gvaltų. Tikslėsių duomenų apie akmenį nėra.

Šio tipo padavimai rytų Lietuvoje palyginti reti (žr.: *Vykintas Vaitkevičius*. Min. veik., p. 120–123).

Plg. KŽA 80 (Ant akmens velnias siuva batus; Kruncikai, Trakų r.); taip pat LTR 6737(12–21) (Įvairūs pasakojimų variantai apie velnią šiaučių; Antatiškės, Molėtų r.).

12. [**Latviškės.** Praeinančiam žmogui kažkas kepurę sukinėjo. Naktį matė ant kupsto sėdintį ir batus siuvantį šiaučių.]

Kawalerem jeszcze był, ale gdzie on tam szed, mówi, cóż czy jemu czapka, mówi, szturchni na ten bok, szapka przeleci – on poprawi, mówi, i znowu, z drugiej strony szturchni. To czapka sama, mówi, i nie spadni, ale przekierui się na bakier. To mówi, musi jego i strach brał, oglądzi się – nikogo nie ma.

– *A gdzie to było, w lesie?*

– A co tam było, tak wo. Czy tam wiatr taki, czy tam co tam było. A tam to taki tutaj był, na dom przyszedłszy na Matkiejczanka, Jodka z Antokolć, tak mówi, to i też nie on tam widział, ale to i jemu opowiadali czy tam dziadki, czy kto, że tam w tych Łatwiszkach, kto tam, już ja teraz nie pamiętam, jak kto tam i co. Kilka razy gdzie tam jak przejeżdżał, to musi to w nocy może, ale o której tam porze, szewc siedział, mówi na kimsie* on w tym, tych Łatwiszkach i szył buty. Tak a licha wie co, czy tam prawda, takie o.

– *I co, i nic nie robil?*

– Nie, nikomu tam nic nie robił. Ale nu moje strach weźmi, przechodząc.

P. Vaigeliškių k., Sudervės seniūn., Vilniaus r. – Helena Kučinska, 65 m., Jadvyga Kučinska, 78 m. U. I. Stankevičiūtė 2003 m.

* Iš lietuvių k. *kimsas* ‘kupas pelkėje’.

Grabijolai

13. [Cypelio kalnas]

Kur Cypelis, tai ten buvo sentikių bažnyčia. Kai kas vaikystėje bandė ją atkasti. Ėjo Arnatkevičius, Važnevičius, Bruževičius. Aš ėjau <...>.

Kernavėje apie Grabijolus pasakojo Stepas Geležauskas, vargonininkas. Jis irgi žinojo Cypelį, ir kad ten buvo bažnyčia. Pasakojo, kad Grabijolų vietoje Vytauto laikais buvo gudų kariuomenės stovykla, o Cypely buvo jų bažnyčia. Ta bažnyčia yra [kadaise] pasirodžiusi kaimo žmonėms <...>.

Nuo Cypelio matės penkios bažnyčios: Dūkštų, Kazokiškių, Kernavės, Vievio, Sudervės. Ir dabar matosi, tik paėjus toliau į laukus, ten, kur neužstoja miškas.

P. Grabijolų k., Kazokiškių seniūn., Elektrėnų sav. – Pranas Kliknys, 59 m. U. I. Stankevičiūtė 2003 m. U. *pst.* Kaime buvęs posakis: „Reikia gert tol, kol ant Cypelio pasirodys bažnyčia”.

Cypelis – į vakarus nuo kaimo esanti Neries kairiojo kranto aukštumos viršūnė. Pro čia vedančiu taku buvo einama į papilinę Kazokiškių bažnyčią.

Plg. LTR 6489(77) (Piliakalnis esąs rusų bažnyčia; Naujoji Rėva, Vilniaus r.).

14. [Cypelio kalnas]

Aukštas kalnas toks, viršus smailas. Diedukas Medekša (Jonas) sakė, kad ten prasmegus bažnyčia kažkada seniai. Ir ten kur smailė yra, tai ten bažnyčios bokštas buvęs. Mes eidami mokyklon visą laiką į ten pasukdavom, ta kryptim. Ir su koja duodi – kažkoks tai aidas atrodo sklinda, o ar jis iš tikrųjų ten sklido, ar ne? Nežinau, bet mes girdėjom.

– *Nesakydavo, kad girdi, kad varpai skamba?*

– Varpai... Sakydavo kažkas, bet jau taip tai ne. Aišku, kad kai tyla būna ir... Tokie prietarai... Sakydavo, girdėdavo varpus, bet tai tie varpai... <...> Ten prasmegus bažnyčia <...>.

P. Grabijolų k., Kazokiškių seniūn., Elektrėnų sav. – Gražina Kliknaitė-Baležentienė, 63 m. U. I. Stankevičiūtė 2003 m.

15. [Cypelio kalnas]

Diedukas pasakojo, kad ten yra prasmegusi bažnyčia. Užkeikta ir prasmegusi bažnyčia.

Tai galvojo, kad ten yra bažnyčia. Ar ten kokie padavimai buvo, ar nuo senų laikų, tai kelintais metais... Mano mama 1905 metų, tėvelis – vyresnis. Nu, jis,

vienu žodžiu, kokiais 1850 metais [gimęs], Važnevičius Juozas. Tai jis <...> sakė, kad ten buvo bažnyčia, kad ji prasmegusi.

P. Grabijolų k., Kazokiškių seniūn., Elektrėnų sav. – Alena Medekšaitė-Rasickienė, 73 m. U. I. Stankevičiūtė 2003 m.

16. [**Cypelio kalnas.** Ten yra bažnyčia prasmegusi.]

Wacław taki mówił, że w Cyplu kościół zachowany carski, za to też i Kościelowa drożka nazywa sia.

P. Grabijolų k., Kazokiškių seniūn., Elektrėnų sav. – Aldona Žilinskaitė-Federavičienė, 69 m. U. I. Stankevičiūtė ir V. Vaitkevičius 2003 m.

17. [**Pabarai.** Ten sėdėjęs kipšiukas apversdavęs valtis, išardydavęs sielių plaustus.]

W Pobarach, na drugim brzegu, na górze siedział kipszuk i przewracał łódki. Jak płyty spędzali, to stukni w kamień, i rozlecą sie kłody, to Kipszuk.

P. Grabijolų k., Kazokiškių seniūn., Elektrėnų sav. – Aldona Žilinskaitė-Federavičienė, 69 m. U. I. Stankevičiūtė 2003 m.

Vietovė dešiniajame Neries krante. Aukšti, smėlėti, kopas primenantys Neries krantai.

18. [**Pabarai**]

Yra laukai Pabarai ir ten upėje, tuose Pabaruose, gyvena kipšiukas. Kai žvejai išplaukdavo žvejoti, jis apversdavo valtis ir visą laiką kvatodavosi. Tai čia pasakojo mano mama. Sakydavo, kad visą laiką išversdavo ir... ne nuskandina, [bet] jie išplaukdavo, žodžiu, išsigąsdavo ir paskui daugiau jau į tą vietą bijojo plaukti.

– *Ar tą kipšiuką kas matė?*

– Ne, matyti nematė, tik girdėjo.

– *Upėj ten akmenys gal yra kokie ar kas?*

– Nieko.

P. Grabijolų k., Kazokiškių seniūn., Elektrėnų sav. – Regina Medekšaitė-Tomaitienė, 65 m. U. I. Stankevičiūtė 2003 m.

19. [**Akmenys Vestuvės**]

Grabijoluose, sako, vestuvė važiavo, ir motina prakeikė. Prakeikė, kad akmenim apverst, žinot. Ir jie tada... visa vestuvė. I ten vadindavo i vadindavo, kad ten visa vestuvė užburta, ir negrįžo jau ir ta jaunoji, ir jaunikis, kaip anksčiau. Aš nežinau, ar čia teisybė, bet taip pasakojo, kad ten visa vestuvė. Ar devyni ten buvo [akmenys], jau pamiršau.

Eidavom mes ten į Kernavą pėsčia, kaip mergaitės buvom, tai ten vis žiūrėjom in to, sako: „Vestuvė, vestuvė“, mama pasakojo vis.

– *Tai vandeny tie akmenys?*
 – Vandeny guli. Ar jie ten važavo, kaip ten. Negilu.
 – *Atskirai kiekvienam akmeniui vardas buvo?*
 – Nežinau, šito tai negaliu pasakyt. Visa vestuvė, tai reiškia, gal ir svotas, ir svočia, ir visi, sakė. [Lenkiškai] kaip čia – „cala wasela”.

P. Paaliosės k., Vievio seniūn., Elektrėnų sav. – Genovaitė Ignatavičiūtė-Jagelavičienė, 73 m. U. I. Stankevičiūtė 2003 m.

Padavimai labiau paplitę tarp tolesnių apylinkių gyventojų. Vestuvių akmenų grupei priklausytų penki šeši akmenys Neryje, kiek žemiau Ilgojos upelio žiočių.

Motyvas ypač būdingas rytų ir pietų Lietuvai (žr.: *Vykintas Vaitkevičius*. Min. veik., p. 80–83, 123–125), tačiau apie rėvas šių padavimų užrašyta tik tarp Vilniaus ir Kernavės: panašios akmenų grupės užfiksuotos Neryje tarp Kopyčninkų ir Valų (77–78 nr.), Verkšionių ir Panerių (79–82 nr.).

Plg. LTR 6489(82, 83, 94) (Rėvos akmenys – prakeikti vestuvinininkai; Verkšionys, Vilniaus r.).

20. [Akmenys Vestuvės. Prakeiktos vestuvės. Važiavo vežimais ir virto akmenimis.]

Zaklėta byla, tež zaklą tam kto to ich, zaklą, bo jak jechali, mówi, to kamieniami stali sie.

– *A czym jechali, lódką, czy jak?*

– Tymi wózami, to można przejechać <...>. Tutaj jest miejsców bardzo dużo, przejści można, przejechać. Oni, mówią, jechali wózami tam i zaklęli.

– *A kto tam?*

– A kto to i nie wiadomo, kto zaklą.

– *A ile ich tam ludzi było zaklętych?*

– Tam tego... tam sześć kamieniów tam jest, przypady*. Sześć kamieniów.

– *Z waszej strony jechali?*

– Z naszej strony, w tamtą stronę, tak.

P. Rokiškių k., Dūkštų seniūn., Vilniaus r. – Irena Piečul-Zabukienė, 63 m., kilusi iš Aliejūnų k. U. I. Stankevičiūtė 2003 m.

* Taip yra įrašė. Žodžio prasmė nesuprantama.

21. [Akmenys Neryje – trys broliai. Seniau būdavo burtininkų, kurie prakeikdavo. Broliai plaukė upe (valtimi?) ir juos užkeikė.]

Tam byli trzy braci, i mówi, zaklėta tam oni. I teraz tam na srodku trzy kamieni, tak i nazywa sie. Wie, jak kiedys to mówią, czarownicy jakie tam byli, przeklinali kiedys tam že i weseli, mówi, przeklinali wszystkie rozmaite tam <...>.

Mówi, že ludzi tam, jechali trzy braci i zaklęli ich, oni kamieniami stali, i teraz tak Trzy Braci nazywa sie, Trzy Braci.

P. Rokiškių k., Dūkštų seniūn., Vilniaus r. – Irena Piečul-Zabukienė, 63 m., kilusi iš Aliejūnų k. U. I. Stankevičiūtė 2003 m.

Plačiai žinoma trijų akmenų grupė Neryje, kiek žemiau Vingrės (kitaip – 1-osios Airupės) žiočių. Žymi *Solnik* (Druskelės, Sūriosios) rėvos pradžia. Taip pat žr.: *Konstanty Ty-szkiewicz*. Min. veik., p. 225 (*Trzech-braci*).

Padavimai apie akmenimis paverstus brolius reti. Paprastai kalbama apie brolių porą (žr. 1 nr. komentara). Trijų brolių motyvas iki šiol užfiksuotas tik Kernavės–Dūkštų apylinkėse: prie Naujosios Rėvos (43, 44 nr.), prie Pūstelninkų (54 nr.).

22. [Akmenys Trys Broliai. Vengėme eiti, gali iš vandens neišbristi.]

Trzy braci jednakowe, wielkie takie byli [kamienie]. To nazywali ich Trzy Braci <...>.

Po łożdkiu Wilii rzeki, pośrodku tam trzy kamieni i nazywali ich Trzy Braci.

– *Czemu tak nazywali?*

– Tam cości musi, wie, jak my dzieciaki, to my nie chodzili, bo lękali sie iść, wie, pójdzisz czasami do wady [wody], to nie wyjdiesz <...>.

P. Rokiškių k., Dūkštų seniūn., Vilniaus r. – Michalina Griškevič, 76 m. U. I. Stankevičiūtė 2003 m.

23. [Akmenys Trys Broliai]

Trzy braci tam trzy kamienie, trzy kamienie bardzo mocno wielkie. No cości tam było jakaści przejście, to nie słyszałam ja <...>. „No jedziem jeszcze do Trzech Braci” [mówi].

P. Grabijolų k., Kazokiškių seniūn., Elektrėnų sav. – Viktorija Karunaitė-Žilinskienė, 76 m., kilusi iš Ausieniškių k. U. I. Stankevičiūtė 2004 m.

24. [Akmenys Trys Broliai]

Akmenys upėje vadinami „Trzy Bracie”.

Pasakoja, kad trys broliai plaukdami valtimi apsivertė ir paskendo, pavirto akmenimis.

Šalia yra dar vienas akmuo – „Czerwony kamień”.

P. Grabijolų k., Kazokiškių seniūn., Elektrėnų sav. – Aleksas Lickūnas, 56 m. U. I. Stankevičiūtė 2003 m.

25. [Vilko duobė – tunelio iš Kernavės į Trakus vieta]

Wykopana była. Ale co tam było, tłumaczy, że tam tunel od Kiernowa. Przez Kiernowa do Trok szed tunel tam pod ziemią. I tam potem, nie wiem, kto musi, przy Rusji, czy jak, to brali tam kopać. I tam wtedy nie wiadomo, co tam jest.

P. Aliejūnų k., Dūkštų seniūn., Vilniaus r. – Boleslav Martinka, 70 m. U. I. Stankevičiūtė 2003 m.

Nedidelė dauba Grabijolų (Žemaitiškių) miške, dešiniajame Neries krante, prie to paties pavadinimo pilkapyno. Neblogai žinoma apylinkėse. Plg. LTR 4112(277) (Tunelis iš Kernavės į Trakus per Grabijolų Vilko duobę).

Padavimai apie požeminius kelius apylinkėse populiarūs iki šiol, taip pat žr. LTR 4113(147) (Tunelis tarp Kernavės ir Trakų), 6241(155) (Tunelis tarp Paparčių ir Kernavės).

26. [Vilkų duobė – tunelio į Trakus vieta. Žmonės ten ieškojo aukso.]

Koło Pobar Jama Wilcza – tam tunel był pod wodą do Trok. Tam kopali, złota szukali.

P. Grabijolų k., Kazokiškių seniūn., Elektrėnų sav. – Bonifacijus Karpovičius, 62 m., kilęs iš Grabijolų k. dalies dešiniajame Neries krante. U. I. Stankevičiūtė 2003 m.

27. [Vilkų duobė]

Iš Kernavės ten tunelis buvo, buvo iki Vilniaus padarę.

– *Iš kur ta duobė atsirado?*

– Nu, kai užsilaužė* – ir duobė.

Tai ir mūsų miške dvi tokios duobės yra, čia netoli, miške yra. Didesnės, daug didesnės.

<...> Šičia irgi tunelio. Po žamia ajo, iš Kernavės.

P. Grabijolų k., Kazokiškių seniūn., Elektrėnų sav. – Leonas Medekša, 77 m. U. I. Stankevičiūtė 2003 m. U. *pst.* Pateikėjo senelis kasinėdamas Vilko duobėje rado raudonų plytų – esą nuo mūrinių tunelio skliautų.

* T. y. užgriuvo.

28. [Vilkų duobė]

Kitapus Neries yra didelė konusinė duobė. Pasakojo, kad prieš 100 metų ten švedai kasinėjo, norėjo Mėnulio akmenį atkasti – ten nukrito meteoritas. Bernai [paskui] irgi kasinėjo, ieškojo.

Greta esantys pilkapiai – tai esą švedų supiltas smėlis, kai jie duobę iškasė.

P. Grabijolų k., Kazokiškių seniūn., Elektrėnų sav. – Pranas Kliknys, 59 m. U. I. Stankevičiūtė 2003 m.

K a r m a z i n a i

29. [Piliakalnis Veršupka. Vidurdienį skambinant Dūkštų bažnyčios varpams, kalno viduje taip pat skambėdavo.]

Tam dużo cudów poza tych górów jest, o Boża...

– *Jakich cudów?*

– Takie cudy, nu, to tam strachy pokazują sie.

– *W którym miejscu?*

– Z Karmazyn pod góra do Wierkszan. Wierszupka taka wielka. Mówi, jak dwunasta godzina, to i mówi, już w kościele, w Duksztach dzwony dzwonią, i tu, w tej Wierszupce dzwonią, w środku tam kościół. <...> W dębniaku [góra], dużo cudów jest na świecie, ale ważmi ty.

P. Aliejūnų k., Dūkštų seniūn., Vilniaus r. – Genoefa Šumska-Martinkova, 73 m., kilusi iš Verkšionių k. U. I. Stankevičiūtė 2004 m.

Apylinkėse garsus piliakalnis Neries dešiniąjame krante, slėnyje ties Dūkštos žiotimis. Plg. LTR 6810(138) (Priglausim ausį prie žemės – girdim varpų skambėjimą), taip pat žr.: *Jonas Trinkūnas*. Dūkštų senovė. – Rytų Lietuva: Istorija, kultūra, kalba. Vilnius, 1992, p. 212.

K a z o k i š k ě s

30. [**Stebuklingas Dievo Motinos paveikslas**. Ligoniai meldė sveikatos.]

Kozakiszi. Tam też tak samo Matka Boska cudowna, i też pokazywała się dużo komu, tam która wartość jaka mieli. To wie co, pochodziłam do tego kościoła, do Kazokiszek. To było dużo takich kobietów, co kolek dzieciuk, nu trochę jak inwalida znajdzi się, czy co, to niosą tak na rękach, kolanami idą do ołtarza, do Matki Boskiej Kazokiszskiej, to ja teraz wie jak kolek. Jak modlim się, to do Matki Boskiej Kozakiszskiej, ona też cudowna tak była. No tak przeżycia, rozmaitości było. Jak ja byłam młoda, to mnie nie interesowała, ale babulki to moje wszystkie wiedzieli.

P. Padvarių k., Dūkštų seniūn., Vilniaus r. – Honorata Pilecka, 83 m. U. I. Stankevičiūtė 2003 m.

Apie paveikslo istoriją žr.: *Robertas Gedvydas Skrinskas*. Piligrimo vadovas po stebuklingas Marijos vietas. Kaunas, 1999, p. 197–199. Taip pat plg. LTR 6241(120–128).

K l i m o n i š k ě s

31. [**Akmuo Neryje**. Žydas, aliejaus pirklys (?), kėlėsi per upę ir nuskendo.]

Žyd jaki nazywał się Olejnik (takie nazwiska żydowska), kupiec on był dawniejszy i przeprowił się jak to [przez rzekę] i utopił się.

P. Šiurmonių k., Sudervės seniūn., Vilniaus r. – Stanislav Šakievič, 82 m. U. I. Stankevičiūtė ir V. Vaitkevičius 2004 m.

Stūkso Neryje, žemiau Elniakampio, arčiau dešiniojo kranto.

Taip pat – *Olejnik* – vadinamą akmenį Neryje K. Tiškevičius nurodo ir žemiau Jonavos (žr.: *Konstanty Tyszkiewicz*. Min. veik., p. 285).

K o p l y č n i n k a i

32. [**Šaltinis.** Jeigu vanduo teka „prieš saulę”, tai juo galima gydytis.]

[Woda] przeciw słońca [płynię]. Jeżeli naprzeciw słońca idzi, to wtedy my liczym, tak można leczyć się.

– *A co leczyli?*

– No coś tam... mówili, myli się, coś tam zmywali rękami.

Na Sienezaci, na Sienazaci, w dole.

P. Kopyčninkų k., Zujūnų seniūn., Vilniaus r. – Stanislava Zygmund-Višnievska, 80 m., kilusi iš Vaivadiškių k. U. I. Stankevičiūtė 2003 m.

Trykšta Kopyčios upelio dešiniajame krante. Iš pradžių teka į pietus, vėliau pasisuka į rytus. Matyt, toje vietoje šaltinio vandeniui ir buvo prausiamasi.

Tikėjimas nepaprastomis „prieš saulę” tekančio vandens galiomis palyginti retas (žr.: *Vykintas Vaitkevičius*. Min. veik., p. 172–174).

Analogiški šaltiniai užfiksuoti Mitkiškėse prie Neries (40 nr.), Moluvėnuose (41 nr.), Rokiškėse (57 nr.), Šilėnuose (73 nr.), Vosyliukuose (90 nr.).

33. [**Šaltinis, tekantis „prieš saulę”.** Jo vanduo gydo. Sergantys akimis prausėsi, ir jiems padėdavę. Paprastai buvo prausiamasi prieš saulėlydį arba prieš saulėtekį.]

Czysta woda kryniczna, przed słońcem [płynię].

– *Przed słońcem?*

– Przed słońcem, przeciw słońca, tak to mówili, to lecząca woda, chodzili ludzie, wodą myli oczy. I te oczy byli potem zdrowe.

– *A tylko na oczy, a na rany, czy na...?*

– Nie próbował, nikt nie próbował.

– *Tylko na oczy?*

– Tylko na oczy. [Brać] więcej przed zachodem słońca i na ranku.

– *Przed zachodem?*

– Przed zachodem i przed wschodem <...>.

P. Valų k., Lentvario seniūn., Trakų r. – Albina Leščinska, 80 m., kilusi iš Kopyčninkų k., Zujūnų seniūn., Vilniaus r. U. I. Stankevičiūtė 2004 m.

L e i č i a i

34. [**Akmuo su duobute.** Prauskis lietaus vandeniui, susirinkusiu ant akmens, – padės. Viena moteris tuo vandeniui gydė akis.]

Mówili, jej może radzili, czy jak: pomyj tej wodą deszczową z kamienia, za to będzie pomagać. I ona chodziła zawsze, jak deszcz polei, na ten kamień i myła oczy.

– *I pomogło?*

– A ja nie wiem, czy jej pomogło, czy nie. Ale ona taki wzrok miała nie bardzo dobry, to może jej...

– *To już w jakich czasach?*

– No, to już lata jakie dwadzieście więcej przeszło, jak ona to robiła.

– *A kamień w którym miejscu?*

A już nie ma jego. Był o tu, za wioską, był blisko wioski, przy kołchozie było, to ja już nie pamiętam. Teraz [niedaleko] żyje Górniewicz Jadwiga. A tam żyła Szakulczowa stara.

– *To ten kamień, na nim jamka wielka była?*

– No niewielka była, to że jej wystarczyło oczy pomyć.

– *Wybita, czy tak ona?*

– No taki, musi naturalna była, my nie wiemy. No tak śmieli się, mówi, może tam jej pomożesz czy nie, bo chodziła na ten kamień, ja to słyszała. Ona tam miała jakiś kamień, potem zabrali na pomniki.

P. Leičių k., Zujūnų seniūn., Vilniaus r. – Ana Borkovska-Stupenko, kilusi iš Vaigeliškių k. U. I. Stankevičiūtė 2004 m.

Akmuo gulėjo Kurmiškių vietovėje. Tikslėsių duomenų nėra. Sunaikintas tarybiniais metais.

Plg. LTR 4561(89) (Vandeniū nuo akmens gydo akis; Nikronys, Trakų r.), 6489(275) (Ant akmens prilietu vandeniū gydo karpas; Juozapuvka, Molėtų r.).

35. [Akmuo su mažo Pono Jėzaus pėdomis. Gulėjo ant žemių ribos.]

On na granicy tak jednych ludzi leżał. Jednego granica działki i drugiego, on na granicy leżał przy takim błotku, na granicy, i tam wszystkie to wiedzieli z mego wieku. I tam wszystkie chodzili, patrzyli tak i mówili, że tu Pan Jezus chodził malutki.

– *Tam jedna stopka była?*

– Dwie. Jedna taka wyraźna, i o, nie pamiętam jaka. Że taka wyraźna, i paluszki, zapiąteczek, wszystko było. A druga stopka nie taka wyraźna, i zapiąteczek nie taki był, nu paluszki nie takie wyraźna. A jedna nożka jak odlana była.

<...> Może on jaki uciesany* był, może to jaki pomnik czy to był po kim. Może to tam kto pochowany, ja prosto też nie wiem, skąd on był ten kamień. A już jego to Bożesz, sto lat już jego szukają. Już nie pani pierwsza, to dużo lat jego szukają <...>.

P. Leičių k., Zujūnų seniūn., Vilniaus r. – Stefanija Sokolovska-Kocielovič, 74 m. U. I. Stankevičiūtė 2004 m.

Akmuo su pėdas primenančiais dviem įdubimais miške, prie Kimsynės raisto, pirmą kartą žvalgytas ir aprašytas 1973 m. (LIIR F1–512, l. 25). Deja, ilgainiui tiksliai jo vieta pamiršta.

* Taip yra įrašė. Reiškia 'apkapotas, aptašytas'.

36. [Akmuo su pėdomis. Vaikai čia atnešdavo gėlių.]

A te wo tu, Kacielowicz, no to może i zapytacie u niej, jeśli ona... Na tej, na ten kamuszak nosili kwiaty dzieci.

– *Dzieci z wioski, tak mówili ludzi?*

– To mówiła, to trochę starsza kobieta, ona mówi, ja pamiętam, jak dzieci my nosili. Oni paśli krowy, jak kiedyś po tym lesie, bo był mały, i nosili jeszcze kwiaty kładli, na Jezusa może stopki, czy Matki Boskiej.

P. Leičių k., Zujūnų seniūn., Vilniaus r. – Ana Borkovska-Stupenko, kilusi iš Vaigeliškių k. U. I. Stankevičiūtė 2004 m.

Miežionys

37. [**Akmuo su pėda.** Vaikai joje matuodavo savo pėdas. Ponas Jėzus ėjo, atsi-stojo ant akmens, ir liko jo pėda. Žymė nedidelė, nes Jėzus dar buvo mažas.]

Ležal tam niedaleko, koļu drogi wielki kamień, i była stopa. I mówili, że to stopa Pana Jezusa. I dzieci małe chodzili do lasu, tam po poziomki, to nawet mierzyli swoje stopki, czy większa, czy mniejsza, ot tak. Tylko tyle wiem. A żeby ktoś tam modlił się, to ja nie mogę powiedzieć.

A skąd ta stopa na kamieniu... To znaczy, jak Jezus szed, to stanął na ten kamień, i tak, tak została się jego stopa, że mały Jezus, bo była mała stopka, niewielka.

P. Miežionių k., Dūkštų seniūn., Vilniaus r. – Helena Voitkievič-Adomaitienė, 64 m. U. I. Stankevičiūtė 2004 m.

Akmuo nurodomas bevardžio (?) upelio griovoje prie kelio Miežionys–Rokiškės vingio. Tikslėsių duomenų apie akmenį nėra.

38. [**Akmuo su nedidele Jėzaus pėdele.** Anksčiau, būdavo, praeiviai ten poterius sukalbėdavę.]

Niemały kamień był <...> mówili, że Pana Jezuska, bo śladek dziecięcy był na kamuszku, i paluszki byli, i piętectezek, nu normalny ślodeczek był. No był, był kamień.

– *Ale tam nie modlili się koło jego?*

– Wie, te czasy takie mieniali się, toż tak była, byłaż i nie można. Jak kto tam modlił się, idzi, to i pacierzy zmówi, tam i obrazki. I dzisiaj, o teraz tam byłam, kartofla nasza. Pański Anioł zmówiłam idąc <...>.

P. Miežionių k., Dūkštų seniūn., Vilniaus r. – Juzefa Lipnievič-Minkievič, 63 m., kilusi iš Balčiūniškių k. U. I. Stankevičiūtė 2003 m.

Mitkiškės

39. [**Akmuo su pėdomis.** Žmonės ėjo melstis iš kito Neries kranto.]

Tam chodzili, modlili się, wszystko do tego kamienia tam.

– *A kiedy modlili się, jak Polska była?*

– To wie, jak że odkryła się granica, my modlili się. A ten kamień to od dawna.

– *A jak przechodzili latem, czy wiosną do tego kamienia?*

– *A tam więcej latem chodzili <...>.*

P. Padvarių k., Dūkštų seniūn., Vilniaus r. – Honorata Pilecka, 83 m. U. I. Stankevičiūtė 2003 m.

Plačiai žinomas ir iki šiol gerbiamas šventas akmuo su dviejų pėdų žymėmis. Ne kartą buvo aprašytas literatūroje (žr.: *Petras Tarasėna*. Alko akmenys Trakų apskrityje. – *Kultūra*, 1923, Nr. 1, p. 25–29), žinomas iš padavimų (plg. LTR 4118(123), 6489(4); KŽA 63–66).

40. [Šaltinis prie Neries]

Tas šaltinėlis, būdavo, prieš saulę teka, tai, sako, akis gydo. Imdavo vandenį žmonėms, butelius pririnkdavo. Kai mūs [dešiniajame Neries] krante šaltinėliai su saule teka, tai jie nepadeda dėl gydymų.

P. Kernavė, Širvintų r. – Irena Drazdauskaitė, 80 m., kilusi iš Semeniškių k. U. I. Stankevičiūtė ir V. Vaitkevičius 2005 m.

Šaltinėlis tryško kairiajame Neries krante, į šiaurės rytus nuo akmens su pėdomis. Užverstas žemėmis tarybiniais metais (LTR 6489/5).

Taip pat žr. 32 nr. komentarą.

M o l u v è n a i

41. [Šaltinis. Labai geras vanduo, nes teka „prieš saulę“.]

<...> Ludzi chodzą tam i biorą ta woda.

– *I teraz biorą?*

– Teraz.

– *A dawniej mówili, że leczą oczy? O Malewance tak mówili?*

– Mówili. Ruczajek ciekni to bardzo dobrze, i tą wodą przeciw słońca, kryniczka.

– *Przeciw słońca?*

– Tak, tak.

– *To nie woda Malewanki tam leczyla, ale ta kryniczka, z góry gdzie wychodzi?*

– Tak, tak <...>.

P. Valų k., Lentvario seniūn., Trakų r. – Janina Leščinska-Chodzko, 80 m. U. I. Stankevičiūtė 2004 m.

Tikslesnių duomenų apie šaltinį nėra.

Taip pat žr. 32 nr. komentarą.

N a u j o j i R è v a

42. [Akmuo su pėda prie Neries. Vaikščiodama akmenyje pėdą įmynė Dievo Motina.]

Pamiętam, mama manie pokazywała, bo na kamieniu no taki śladek niewielki, i to mówi, Matka Boska chodziła.

– *Na kamieni stąpiła?*

– No, no.

– *W którym miejscu, tutaj koło wioski gdzie?*

– Nu pani, kiedy ja teraz i nie wiem. Wiem, co gdzieś niedaleko nas, po mojemu, było to. Na kamieniu był taki śladek. Babcia musi, czy tam kto [pokazywał]. A potem, teraz te co młode, to już oni nie widzi.

Jak palcy tak o jak na nodze, o, to mówi, ślad ślad był, ależ na kamieniu.

– *A sam kamień jak wyglądał?*

– Nu, zwyczajny taki kamień.

– *No jaki, jaka forma, jaki?*

– Ja mówię, taki podługowaty, leżał w ziemi, o. Ale on teraz to i trawa zarosły, on tam gdzie jest i co. Niewysoki. Koło Wilii tak.

P. Naujosios Rėvos k., Zujūnų seniūn., Vilniaus r. – Vladislava Sokolovska-Jodeliuk, 70 m. U. I. Stankevičiūtė 2004 m.

Akmuo buvo Neris pakrantėje ties Šilėnų užutėkiu (*Buchta Szilanka*).

43. [**Trys akmenys Neryje**. Patvinusia upė apie 1958 m. broliai plaukė valtimi iš Vilniaus, ant akmenų apsivertė ir vienas nuskendo, o kitas išsigelbėjo. Senelės pasakojimu, toje vietoje, kur nuskendo trys broliai, iškilo trys akmenys.]

Była wielka woda <...> oni [bracia] jechali z miasta, z Wilna, płynęli, woda wielka, i oni przekolili sie na tech Trzy Braci. Łódką [płynęli] i jeden utopił sia. A jeden wypłynł, uratował sia. Ja byłem w wojsku, było piędziesiąty ósmy ili piędziesiąty dziewiąty [rok].

– *Ludzi nie mówili dawniej, żeby tam też coś wydarzyło sie koło tych kamieniów?*

– Nie pamiętam to.

Tłumaczyła [babcia], że to woda była wielka, nie było tych widać kamieni, ni co. Ale oni przewrócili sie i, mówi, że trzech utopiło sie, i potem że te kamieni wyszli na wierzch, to co... cości tak, jak to mama tłumaczyła, ale tak to w dole tak było.

Jechali z miasta i przewrócili sie, ale jechali oni [we] dwóch. I krzyczał jeden, że „Władas, Władas”, chyba byli Litwiny <...>.

P. Naujosios Rėvos k., Zujūnų seniūn., Vilniaus r. – Stanislav Šakievič, 67 m. U. I. Stankevičiūtė 2004 m. U. pst. Pasakojant įsiterpia pateikėjo žmona, kilusi iš Mikališkių k. Ji taip pat paminėjo, kad Mikališkėse šiuos akmenis vadino Miegantčiais Broliais.

Trijų akmenų grupė Neryje, į pietvakarius nuo Naujosios Rėvos piliakalnio, arčiau dešiniojo upės kranto.

Taip pat žr. 21 nr. komentarą.

44. [**Trys akmenys Neryje – trys miegantys broliai**]

[Mówili, że chyba] trzy braci śpiące <...>.

P. Šilėnai, Zujūnų seniūn., Vilniaus r. – Bronislava Voicechovska-Voicehovska, 78 m. U. I. Stankevičiūtė 2004 m.

Padvariai

45. [**Koplyčios kalnas.** Stovėjo koplytėlė, kai Lietuva dar buvo neapkrikštyta. Dabar ta koplytėlė stovi Kernavėje (prie bažnyčios, medinė). Kalne laidojo žmones. Buvo randama didelių senovės žmonių kaulų.]

Była kapliczka i kości byli nawet. Kiedyści Litwa była, na razie niekiszczone byli. O tak w Kiernowie stoi ta kapliczka, o to jak na Siemieniszki iść. To z tej Kaplicznej Góry, tak i nazwana. Bo tam stała ta kapliczka, i tam chowali. Boże, tam spelzszy. A Jezu, musi trzecia część zostawsza sie też, tam my dzieciaki byli. Ale za taka góra mnie tyłek odpowiedział, pani.

Pójdzim, zbierzmy sie my, taki żwir ładny, zbierzmy takich kamuszków jest, cegiełków. Nu i pójdzim my, ale już nado kraść sie, to jak skoczmy do tego żwiru, aż o tak. I skakami na wiosna. To taka noga bywszych ludzi, to już my dzieciaki, no już byli lat po siedem, tak po osiem, pani. Weźmi... jak nazywami, wo z tego miejsca, to my to wo, do tego miejsca*.

– *To nie bali sie brać tych kości?*

– Nic, to grube, takie zdorowienne, mówi, dużo kto tam i główków. Byli, skaczmy. Ach Boże, nieokuratnie skoczysz, tak jak Wilia, wiosna, tak pójdzisz w wodę.

P. Rokiškių k., Dūkštų seniūn., Vilniaus r. – Michalina Griškevič, 77 m. U. I. Stankevičiūtė 2004 m.

* Ranka parodo, kad kaulas buvęs iki peties.

Didžiąją kalno dalį Neris nuplovė XIX a. Šiuo metu koplyčios vietoje yra aukštas ir status skardis dešiniąjame upės krante.

Veikiausiai XVI a. antrojoje pusėje šioje vietoje buvo pastatyta protestantų bažnyčia, laidoti mirusieji. XIX a. vieta dar buvo vadinama Arijonų arba Liuterio koplyčia (žr.: *Konstanty Tyszkiewicz*. Min. veik., p. 227; *Władysław Syrokomla*. Wycieczki po Litwie w promieniach od Wilna, t. 2. Wilno, 1860, p. 122–123). 1857 m. K. Tiškevičius kelionės Nerimi metu kasinėjo koplyčios vietą ir aptiko pamatų liekanas, daug griuvenuų, plytgaliių, čerpių fragmentų.

Apie Padvarių Koplyčios kalną daug ir įvairiai pasakojama, plg. LTR 4113(53), 4118(57, 191a), žr. taip pat 61 nr.

46. [**Koplyčios kalnas.** Pagonys čia laidojo mirusiuosius. Vėliau šioje vietoje pagonis mokė žegnotis. Jie šaukėsi (krikščionių?) Dievo pagalbos, nes Perkūnas jiems laužė kaulus*.]

Babula [mówiła] pogani tyko te i chowali tam [koło kaplicy]. To takich swoich ludzi przyważali. Ich tam kiedyści, ona opowiadała, jak ich uczyli tam [żegnać się]. Krzyczeli oni, nic nie rozumieli, to krzyczeli... jak to po litewsku... „Dieve, Dieve...” Ja nie moga powiedzieć. Że „Boża, Boża, Piorun kości łami”. Oni żegnać się uczyli ich, a oni krzyczą, że Piorun kości łami**.

– *Piorun kości łami?*

– Że wiecie co, że oni po litewsku „Dieve, Dieve” – że tam Perkūnas kości łami. Że oni krzyczeli gwałtu.

Jak ich uczyli, to im straszno było i trzeba o tak było żegnać sie, uczył żegnać sie ich, pomyśleć tego.

– *To koło Kaplicznej góry tak było?*

– Tak, to było co wie, to wszystko kaplica stała, to w tej kaplicy ich chowali, i za to oni tam i uczyli ich tam. Nie było tam kościołów takich, chociaż takie...

P. Padvarių k., Dūkštų seniūn., Vilniaus r. – Honorata Pilecka-Pilecka, 83 m. U. I. Stankevičiūtė 2003 m.

* Prasmė aiškėja iš 62 pasakojimo: paėmus už rankos, pagonys buvo mokomi žegnotis. Jie šaukė, esą Perkūnas jiems laužąs (tos paimtos rankos) kaulus.

** Taip yra įrašė. Reikšmė ‘laužo kaulus’.

47. [**Koplyčios kalnas.** Ten vaidenosi mirusieji. Kartą žmogus naktigonėje užmigo, iš kalno kažkas atėjo ir ėmė jį žadinti, tampyti.]

Tam taki dol jest. Na tym dole, wo tej Kaplicy, mówi, że tam pokazywali sie, tam które pochowane, wo takie rozmaite.

– *A co, co pokazywało sie, jak mówili?*

– Mówili. Prawda, jeszcze powiem. Taki człowiek w Podwarancach, Połdawski taki. Spał, konia na noc pas (jak dawniej koni paszą w nocy). Spał, koni nawiązał, a sam położył sia tam i tak spał. Przyszed z tej Kaplicy (był kołu tej Kaplicy), przyszed, jego budził, go, ciąga jego. On jak skoczył, to...

– *A kto przyszed?*

– Nu, pokażył sie z tej Kaplicy, kto to przyszed.

– *On widział go?*

– No to on jego targał tak.

– *A on widział go?*

– No na gładzie uciek, targa jego i wszystko, i uciek, i uciek. To mówi, że tutaj takie jeszcze nieboszczyki, tam i kości jeszcze ich byli te rozmaite, tam każdy mówił, że tam nie można było wieczorem, czy tam w nocy iści, bo tam pokazywało sie, tam pokazywały sie tam. Bywa wo, i pokaży sie, mówi, stoi tam taki wo, jak postać taka, no wiadomo jak dawniej, jak gada tam, ale stoi pokaży sie tam. No to jak co koło siebie, to wie, trochę pamiętam. A jak dawniej jeszcze ojcy, to ja wiadomo, że bywa, że ojciec opowiada tam, moja babula stara tam.

– *A co oni opowiadali?*

– Opowiadali tak samo. To tu gdzie jeszcze pokazał sia, to tu, to tu gdzie. To tam gdzie Szaltiniu*, tak samo pokazowało sie, dwa tam leżeli nieżywe, zakopane kiedy, dawniejsze <...>.

P. Padvarių k., Dūkštų seniūn., Vilniaus r. – Honorata Pilecka-Pilecka, 83 m. U. I. Stankevičiūtė 2003 m.

* Lietuviškas vietovardis.

48. [**Koplyčios kalnas.** Kartą piemenys ganė karves. Iš kalno išėjusi raudona moteris paklausė jų kelio į Kernavę. Žmonės manė, kad tai buvęs auksas.]

Na tej Kaplicznaj Górze on krowy pas, był taki jeszcze pacan, on pas krowy. Mówi, wyszła kobieta z tej góry, spod góry wyszła, cała czarwona, calutka czarwona. Pytała sia droga na Kiernowa. Pacany pašli krowy, mówi to tam – jej powiedzieli, i [ona] zginęła. Mówi, że chodziła tam jakaś.

– *Skąd ona wyszła?*

Spod góry tej, z tej, z tej Kaplicznej góry, od rzeki strony, tak wyszła tam i pytała sia droga.

– *I co mówili, co to mogło być?*

– No to mówili, że to złota chodzi, to pytała sia na Kiernowa droga. Czerwona wszystka, czerwona.

– *Nocą?*

– Nie, we dniu, we dniu, wychodziła we dniu.

P. Rokiškių k., Dūkštų seniūn., Vilniaus r. – Irena Piečul-Zabukienė, 63 m., kilusi iš Alejūnų k. U. I. Stankevičiūtė 2003 m. U. pst. Sakmę pateikėja girdėjusi iš mamos brolio, gyvenusio Rokiškėse.

49. [**Koplyčios kalnas.** Naktigonėje vyrams ten vaidenosi. Neleido miegoti, varė šalin.]

Wyjadą paść koni. Mówi, że tam wybierą sie co i nie można spać tam przy tej Kaplicy. Musieli, że... wychodzi tam, coś robi sie, strachi pokazują sie. To jak gadali tak.

– *Co tam pokazywało sie?*

– Tam mówi, że co znaczy, że słyszeli, czto każe, że zejdzi z tego miejsca, „tut nie śpi” – jakby. To tak dużo kto gadał. No... nie prawda.

– *A wy tam nie byli?*

– W nocy tam przychodziło sie chodzić tam, a nic tam. Ni razu niczego tam mnie nie pokazało sie.

– *A tam jeszcze mówili, że kości jakie znaleźali?*

– Tak, gadali, te kości to już mnie zdaje sie że, mówi, że bardzo takie wielkie te kości, przyznali, że ludzkie. Takie wywracali sie z tej góry, to gadali dziady.

– *A wy już nie widzieli?*

– Nie.

Taki Aleksandru był, on to tam samy starszy w wiosce, dawno nie żyje, ja już pamiętam, tyko tu przyszed, umar. To on opowiadał. On mówił, że tam kości takie walali sie.

Ale ta Kaplica kiedyś to góra, góra, i [na] samej tej góry taka była jama <...>.

P. Grabijolų k., Kazokiškių seniūn., Elektrėnų sav. – Aleksandr Karpovič, 68 m., kilęs iš Zabarijos k. Nuo mažens gyveno dešiniojo kranto Grabijoluose. U. I. Stankevičiūtė 2003 m.

Peikės¹

50. [Alkai. Kartą senbernis vedė ožką į Vievį parduoti. Išgirdo merginas juokiantis, metė ožką ir grįžo namo.]

– Czemu Wołki, czemu tak?

– A oni, widzi co, tak przezwali, że to Wołki. A kto ich wie, tam jakaś dawniejsza, co tam i była takiego, że oni Wołki nazywali.

[Mówi] babula, że tam taki był z tej chaty dawno kiedy, dawniejszy taki człowiek, i on chłopiec jeszcze był, stary chłopiec taki. A kiedyś tam krowy, co kozy mieli, jeszcze dawniej. On poprowadził na te Wołki tam, przez te Wołki, gdzieś na górę, niedaleko Kozakiszki. A on prowadził koza do Jewia przedawać, już ta koza jemu. Nu i on tak na tych Wołkach, tam łąki te byli, zaśmieli sie potem z Grabijał jakoś dziewczyny: „Cha cha cha, cha cha cha”. „Cha cha”. A on że koza prowadzi, zawstydził sia, zrzek sia tej kozy, sam chodu. I koza zostawił na Wołkach tych. I zostawił koza, przyszed do chaty, nu ta jego matka, babula, ta mówi:

– To wiele tam wzięlesz za ta koza?

– A choć jej cholera tej kozy, zostawił na tych Wołkach – mówi. – Dziewczyny będą śmieli sie, ja jej zostawił.

– Ach ty dureń, mówi, i koza zostawił, i uciek.

To moja babula opowiadała.

P Padvairių k., Dūkštų seniūn., Vilniaus r. – Honorata Pilecka-Pilecka, 84 m. U. I. Stankevičiūtė 2004 m. U. pst. Kairiajame Neries krante žmonės šią vietovę paprastai vadina *Uolki*, o dešiniajame – ir *Uolki*, ir *Wołki*.

Alkais vadinami miškais apaugę Neries kairiojo kranto aukštumos šlaitai ir upės slėnis ties Palkių (*Pa-alkiai) kaimu. 2003 m. čia aptiktos ir piliakalnio liekanos.

XVI a. Alkos giria dar plytėjo dideliame plote tarp Aleksandriškių (šiaurėje) ir Zabarų (pietuose) (žr.: *Povilas Spurgevičius*. Apie Paparčių senovę. – Paparčių ir Žaslių apylinkės. Kaišiadorys, 1997, p. 179).

Apie Alkus pasakojama įvairių atsitikimų.

51. [Upelis Ilgoja (**kitaip – Zapalinos upelis**). Upelio vanduo saldus. Kartą senelis ant kalno aptiko su medaus statine besiilsinčią mešką. Jis grįžo namo, atsi-nešė peilį, nudūrė mešką, nudyрэ jai kailį ir į jį supylė medų. Eidamas per upelį, senelis nugriuvo, ir medus išsiliejo į upelį.]

Przed Zapaliną jest Zapaliński ruczej. W niom jest słodka woda. A to było tak: szed dziaduk i na górze znalaz beczkę miodu i miedźwiedzia. Miedźwiedź szed z tą beczką i siąd odpocząć. Temu dziaduku zachciało sie tego miodu, ale nie miał do czego wziąć. Powrócił do domu, wziął nóż i poszed, zabił, zakroił nożem miedźwiedzia, zniął szkorę i wylał ten miod w szkorę. Potem nios na plecach i przed ruczej jak szed, zawalił sia i wylał ten miod. Za to woda słodka.

¹ Istorinis prie Alkų įsikūrusio kaimo pavadinimas yra Paalkiai, arba Palkiai.

P. Grabijolų k., Kazokiškių seniūn., Elektrėnų sav. – Aldona Žilinskaitė-Federavičienė, 69 m. U. I. Stankevičiūtė 2003 m.

52. [Antra to paties Ilgojos upelio padavimo versija]

Dla tego dziaduka i imię my jemu dali, Brazaluk, jak pamiętam. On szed (na góry tam szed) i spotkał miedźwiedzia. A miedźwiedź nios beczkę miodu. On przy-szed do chaty, wziął noż, i poszoł zakrył [zakroił] tego miedźwiedzia, zniął jemu skórę, i wylał ten miód. Na plecy – i nios ten miód. Doszed do tej rzeczki, zawalił sia i rozlał ten miód. Za to słodka woda to.

– *Kto tak mówił?*

– Taki Pietr Zaliński, takie bajeczki.

Dziaduki nas straszili: „Nie idźcie tam na górę, tam miedźwiedź idzi, beczkę miodu niesi”. A nam ciekawie tego miedźwiedzia zobaczyć, gdzie on tam idzi, jak on tam beczkę miodu niesi.

Taki nalaz sie, jego zdjął skórę, ten miód, i nios, zawalił sia, i ten miód rozlał [i] słodka woda.

– *A jak sami myśleli też, że tam słodszejsza woda?*

– No to jak? Kto nie idzi, wszystkie. Nasz, i szwagier mój, dzieci prowadził, jak oni na awtobus chodzili, do nas przychodzili. [Mówi:] „Pijcie, tu słodka woda” [moim plemiannikom tym]. A dzieci to piją, że słodka woda. Idzim, idzim, bo to słodka woda.

P. Grabijolų k., Kazokiškių seniūn., Elektrėnų sav. – Aldona Žilinskaitė-Federavičienė, 70 m. U. I. Stankevičiūtė 2004 m.

Ilgoja – kairysis Neris intakas, teka pietiniu Alkų pakraščiu.

Tokio turinio padavimas apie upelį užrašytas pirmą kartą. Siužetas primena pasakas.

P u g a i n i a i

53. [Šventas akmuo. Ant to akmens rado upe atplaukusį rožinį.]

Šventyj kamien nazywa sia. I ton kamien... ten naležli na tym kamieniu różaniec [który przypląnął po wodzie]. Mówili tak ludzi dawniejszy. Za to jemu zastało sia nazwisko Święty.

P. Šiurmonių k., Sudervės seniūn., Vilniaus r. – Stanislav Šakievič, 82 m. U. I. Stankevičiūtė ir V. Vaitkevičius 2004 m.

Akmuo yra Neryje ties kaimu, prie upės vagos kairiojoje pusėje susidariusios smėlio salos.

Padavimo motyvas iki šiol nefiksuotas. Galbūt varijuoja iš padavimų apie nuskendusį kunigą (žr. 61 nr. komentarą).

P ū s t e l n i n k a i²

54. [Akmenys Trys Miegantys Broliai ir Meškos pečius. Nuo Meškos pečiaus ėjo tunelis į Trakus.]

– *Jakie kamienie byli, od początku mówcie?*

– „Trzy Braci Śpiące” nazywali. Tak trzy kamieni. Jak my byli dzieci, po jagody pójdzim, to tata mówi: „To gdzie zbierali te jagody – mówi. – Musi koło Niedźwiedzia Pieca, czy byli u Trzech Braci?” Bo tak trzy kamieni takie, jeden leży kamień, a dwa stoją. Takie słupy. A Niedźwiedzia Piec duży taki, taki wo.

<...> W lesie, o tak o od Pustelnik zaraz. To mówi o Niedźwiedzia Pieca, przypominałam, szed tunel aż do Trok pod ziemią.

– *Od tego kamienia?*

– Od tego kamienia <...>.

P. Aliejūnų k., Dūkštų seniūn., Vilniaus r. – Kristina Piečul-Giliun, 68 m., kilusi iš Pūstelninkų. U. I. Stankevičiūtė, 2004 m.

Trys Broliai yra dešiniajame Neries krante, apie 0,4 km Žemiau Airupės (kitaip – 2-osios Airupės) žiočių. Iš tikrųjų šioje vietoje yra keturi konglomerato luitai: vienas didesnis šlaite aukščiau, kiti trys – žemiau jo.

Dar žr. 21 nr. komentarą.

Meškos pečiumi vadinama konglomerato atodanga yra 0,15 m į šiaurės rytus nuo Trijų Brolių, status Neries šlaito vidurinėje dalyje. Matoma dabar užslinkusios atodangos dalis siekia 2 m ilgį.

Apie požeminių kelių motyvą žr. 25 nr. komentarą.

55. [**Meškos pečius prie Neries.** Ten išeidavo pūstelninkai (atsiskyrėliai), atgailaudavo ir numirdavo. Atsiskyrėliai buvo ypatingai apsirengę, atgailavo ir meldėsi, kūreno laužą, valgė riešutus, grybus, uogas. Todėl ir kaimas vadinamas Pūstelninkais.]

Jest góra taka, skała <...> jak dom jaki. Tam gdzieś pod Wilią. Tak mówili. Tam jak dawniej wychodzili pustelniki, pokutuje tam i umrzą.

– *U tej skały?*

– W tej skale te pustelniki.

– *W skale?*

– Tak skała, pójdzie tam, on tak chodzi tam w odzieniu takim już.

– *W jakim?*

– On tak weźmi chodzi, chodzi tak póki. A jak przyjdzi zima, to nabrawszy sobie tam orzechów, tam wszystkiego mieli. Ale on pokutuje, że pustelnik jest. Żeby światu nie widzieć tak, jak o teraz ja... Jak pustelnik pójdzie, i pokutuje tam. Tam zaniesi sie i drzewa, i pali tam jak ogień sobie jak grzeje sie. To zatem Pustelniki i nazwane.

– *A co on jadł?*

– To grzyby, to jagody.

– *A ludzi im nie dawali?*

– On do ludzi nie szed, wie to – pustelnik, to nie idzi.

– *I on tam modlił sia?*

– Modli sie jak wie, tam modli sie i tak już.

– *A wasza babcia nie pomniła, że byli oni tam?*

² Dabar jau sunykęs kaimas Dūkštų seniūnijoje, netoli Miežionių.

- Nie. Nie było ich.
- *Nu, stare ludzi miejscowe już nie pomnili, żeby tam byli?*
- Nie, tylko Pustelniki, Pustelniki. „Tam pustelnik, pustelnik pokutował”. Bardzo dawno, no kiedyśi dawno tam lat.

P. Rokiškių k., Dūkštų seniūn., Vilniaus r. – Michalina Griškevič, 74 m. U. I. Stankevičiūtė 2004 m.

Pustelninkų kaimas senas, ne kartą minimas 1761–1770 m. Kernavės parapijos krikšto metrikų ir jungtųjų įrašų knygoje (*de Pustelniki*) (MAB F268–103, l. 20).

Plg.: „Meškos krosnyje gyveno atsiskyrėlis (*pustelninkas*). Senai tas buvo, dar tais laikais, kai lenkai ir lietuviai pagoniais buvo” LTR 4118/64/).

R y k a n t a i

56. [**Perkūninė.** Ten dažnai trenkdavęs perkūnas. Dažniausiai – į egles.]

Jak deszcz nadchodził, a to błyskawica tak błyska. To my pod tą jodłą, a pod jodłą my nie możam, tak my wtedy pod leszczyna schowali sia. Ale my dobrze że my spod tej jodły odeszli, a w tą jodłą piorun tak jak trzasnął, to my tak jak siedzieli... nu prosto niemieli my pod tą leszczyną. A to zupełnie blisko było ta jodła. A żeby my stali pod tą jodłą, to i koniec byłby.

– *A to jak ludzi mówili, czemu tam Piarunica taka nazwa?*

– Nu na pewno, pani, że ten pioruny najwięcej tam bili. W ta miejsce, to potem ta miejsca... dęby tam, jodły, i najwięcej piorun bije w jodły.

P. Šilėnų k., Zujūnų seniūn., Vilniaus r. – Helena Žukovska-Voicechovska, 76 m., kilusi iš Balčiūnų k., Lentvario seniūn., Trakų r. U. I. Stankevičiūtė 2004 m.

Tikslesnių duomenų apie šią vietovę nėra.

R o k i š k ė s

57. [**1-ųjų Raveliukų šaltinis.** Jo vanduo gydąs, nes teka „prieš saulę”. Šventas vanduo, viskam tinka.]

Opowiadała babcia, że tutaj chudzili, oni tu nawet i studnia umieli wyrobiwszy przez pole, woda ta w Raweluki, tam w tych Rawelukach, tam. Kryniczna woda tam jest, krynica wylewa sie.

– *A przynosili na picie czy?*

– Tak, nie, i żywiołam puili, bo nie było wody w wiosce, jedna studnia była tylko na całą wioskę.

– *A leczyli oczy?*

– Tak i oczy, i rany, mówili, tam jakie przykładali do ranów tam <...>.

Mówi, że bardzo dobra woda, mówi, można rany, wo, przemywali, tam i oczy, mówi, boli oczy, przemywali tam z tą wodą.

– *A czemu ona taka dobra?*

- Nu ta legienda taka juž idzi, gadają tak.
- *No czemu ona taka, jak ludzi mówią?*
- *Že święta, že ona przeciw słońca ciekni, to święta, že liczy sie święta woda, za to pomaga wszystko, na wszystko.*
- *A brać trzeba...?*
- *Zimową porą to juž zamarzuje tam. A teraz, a tyko teraz.*

P. Rokiškių k., Dūkštų seniūn., Vilniaus r. – Irena Piečul-Zabukienė, 63 m., kilusi iš Aliejūnų k. U. I. Stankevičiūtė 2003 m.

Šiuo metu beveik užakęs šaltinis trykšta 1-aisiais Raveliukais vadinamoje griovoje, esančioje į pietvakarius nuo kaimo. Iš pradžių vanduo sruvena pietų kryptimi, o susiliejęs su 2-ųjų Raveliukų šaltiniu, pasisuka rytų link.

Taip pat žr. 32 nr. komentarą.

S a i d ž i a i

58. [**Velnio Tiltas Neryje.** Gaidys užgiedojo, velniai neteko jėgų ir tik iki pusės Neries prinešė (akmenų).]

W Sojdzjach [nazywali] Diabelski Most. I tam mówią, zbudowany do pół Wilii Diabelski Most. Kamienie nanoszone, że i płyty nie mogli, i statki nie mogli do Kowna iść, nie można, gdzie to pół Wilii kamieni nanoszona. Kogut zapieł, mówi, juž czerci moc stracili i pół Wilii nieśli – do pół Wilii Diabelski Most.

- *To czerci przynieśli, a potem kogut zaśpiewał?*
- *Jak kogut zaśpiewał, juž dalej nie dobudowali.*
- *Skąd oni nieśli te kamienie?*
- *Co ich wie, diabli skąd.*
- *A czemu ten most był im potrzebny, nie mówili?*
- *Nie. Ale tam to męka ma i płyty. Za polskie czasy tam kto ich pędzili tutaj do nas, do Grygiszek, pierwsz do Kowna, a potem od Grygiszek, bo fabryka papieru. Ale to męka mieli potem, tam w tych Sojdzjach.*

P. Smilgių k., Zujūnų seniūn., Vilniaus r. – Teresa Tomaševič-Stankievič, 81 m. U. I. Stankevičiūtė 2004 m.

Kalbama apie Saidę – vieną pavojingiausių Neries rėvų. Jos pradžioje, upės viduryje, K. Tiškevičius aprašo ir Velnamindžio (*Wilnamindis*) akmenį (žr.: *Konstanty Tyszkiewicz*. Min. veik., p. 210).

Velnio tiltai Neryje dar žinomi žemiau Žodiškių (Astravo r., Baltarusija) (žr.: *Konstanty Tyszkiewicz*. Min. veik., p. 116–119), prie Turžėnų (Jonavos r.) (KŽA 51).

S a i d ž i u k a i

59. [**Šaltinis prie Neries.** Jo vanduo padedąs akims.]

Tutaj jest kryniczka taka, koło rzeki [Wilii]. I woda wybywa sia, to mówi, po-stojanno oczy przemyi sie, świetlej patrzy sie.

- *A czemu ona pomaga, a z innej krynicy nie pomaga?*
- Ja nie wiem. No mówią, jakaści, jak to powiedzieć, leczebna, to nie leczebna, mówi, pomaga dużo. To my przyjeżdżali, nabierali wody.
- *Nawet przyjeżdżali do tej krynicy?*
- No.
- *A nie mówili, że na słońce ciekni, za to ona pomaga?*
- Nie.

P. Saidžiukų k., Zujūnų seniūn., Vilniaus r. – Jan Džisievič, 47 m. U. I. Stankevičiūtė 2004 m. U. pst. Pateikėjo senelis ten eidavo akių pasiplauti ir jį vesdavosi.

Šaltinis išteka stačiame dešiniajame Neris krante beveik tiksliai kitapus Saidės žiočių, kiek aukščiau Saidės rėvoje esančio Raudonuko akmens (*Czerwony kamień*). Šaltinis apie 10 m ilgio protaka pietų kryptimi nuteka į Nerį.

S e m e n i š k i a i

60. [Akmuo Kunigas]

Senelis Drazdausko pasakodavo – jie ten gyveno prie upės. Sako, kunigas nuskenęs čia užsilaikė, ir dėl to pavadinta Kunigas [akmuo].

P. Semeniškių k., Kernavės seniūn., Širvintų r. – Janina Puzinaitė-Lazarevičienė, 70 m., kilusi iš Pagojaus vnk., Dūkštų seniūn., Vilniaus r. U. I. Stankevičiūtė ir V. Vaitkevičius 2004 m.

Akmuo stūkso Neryje, arčiau dešiniojo kranto, apie 0,3 km aukščiau Kernavės žiočių. Plokščias, apie 1×1 m dydžio. Plg.: „Pasakojama, kad prie to akmens prigėręs kunigas“ (U. J. Šiaučiūnas 1935 m. Sg. LŽV).

Taip pat – *Ksiądz* – vadinamą akmenį Neryje K. Tiškevičius nurodo ir žemiau Kernaviškių (Jonavos r.) (žr.: *Konstanty Tyszkiewicz*. Min. veik., p. 252). Klebono akmenys užfiksuoti ir Nemune ties Nemunaičiu bei Alytumi.

Motyvas, matyt, sietinas su padavimais apie kunigą, vykstantį pas ligonį. Kunigas, besikeldamas per upę arba ežerą, nuskęsta, o Švenčiausiasis – ne (BUKP 109, 110).

61. [Daubuliai ir ažuolas. Daubuliuose, kaip ir Padvarių Kopylčios kalne, pagonis mokė žegnotis. Po ažuolu būta tam tikrų namų (šventyklos?). Čia jie buvo krikštijami, mokomi žegnotis ir poterių. Kitados žmonės sakydavę, kad reikia eiti į Daubulius, kur pagonis mokė.]

Dobuli takie, nazywają, to w tych Dobulach ich [pogan] też tak samo uczyli [żegnać się]*. Niedaleko Kiernowa tutaj. Przeprowadzali ich tu też. Taki dom był pod tym dębem [w Dobulach], takiz dom. Jakiś ichni, jakiś zaufany... jakoś ma w sobie tam, jakaś religia po ichnemu tamten dąb. [Babcia] mnie wszystko opowiadała.

– *I co pod tym dębem było?*

– No i pod tym dębem tam ich krzcili, jeśli mieli sie oni, mówi, pod ten dęb. On długo teraz <...>. Oni tam ich uczyli, żegnać sie uczyli, pacierzy uczyli, wszystko pod tym dębem.

Kiedyści, mówi, trzeba iści tam do Dobul, gdzie ich uczyli, te żegnać sie, pacierzy, wszystko.

– *A kto uczył?*

– Ich tam jakiś, która już więcej umieli, już tam była takie, wrócali takie, które poduczono byli już. I oni tam uczyli, uczyli i patrzy, że teraz i religia, wszystko to samo. Ale też samo Litwiny, które oni śmieją się, mówią, też tam mówi: „Do Dobul trzeba iść, gdzie uczyli żegnać się, pacierzy...”. Ale setki lat, oj dawno.

– *A tam Dobuli, co tam było, las czy było jakie?*

– Tam w rodzaju tam las, las od dawna, dęby takie. Boże jakie tam dębiuhy, grube tam, jak idziesz z góry trochę w doł a potem opiat' tak na górę tak, i jak ruczaj tam, i on długi długi, zacznij się od tego w rodzaju, od tego miejsca. Rzeczka potem taka płynie, tam opowiedzieć to teraz, wiadomo, zarosły wszędzie <...>.

P. Padvarių k., Dūkštų seniūn., Vilniaus r. – Honorata Pilecka-Pilecka, 83 m. U. I. Stankevičiūtė 2003 m.

* Tęsia pasakojimą apie Padvarių Koplyčios kalną (žr. 46 nr.).

62. [**Daubuliai**. Buvusi švento ąžuolo vieta. Buvo juokaujama: „Eikite po tuo ąžuolu pasimelsti”. Po ąžuolu nusišovė lenkų pasienietis. Buvo baugu ten eiti.

Po ąžuolu krikštijo pagonis: paėmę už rankos mokė žegnotis, o tie šaukė, kad jiems Perkūnas kaulus laužo.]

Tam dużo jest dębów. Nie można zdużbacie*, ale to ten dąb, to ja dokładnie jego wiem, bo ja może tam sto razy koło jego była. Jak młoda była to trzeba, bo my krowy pašli.

– *Ale on był już taki wybitny?*

– Oj, już on „dymbina”. Gdzie tam, grubieźny grubieźny dąb, tam dąb był... I to oni kiedyści ten dąb wszystko przypominali, przypominali <...>.

On widzi, już bardzo dużo lat, może jego już teraz [nie ma dębu], bo ja tam dawno dawno byłam. Może on już zgnił, może czy on stoi tam. Tam, widzi, co tam robili, te taka linia wyrobiona. Tam gdzie my, tam pędzi gaz, tam gdzieś tam niedaleko tego dęba. To taka linia, to tam i trzeba w dolinie schodzi za ta linia, w tą stronę do tej Rażewskiej** tam on stał, w tym miejscu.

Tak jak ta Rażewska iść iść do ruczajka, tak równo równo, i troszka pod przygóreczek takim i taki gruby stał. Teraz ja już nie powiem, czy on stoi, czy on żyje [dąb].

<...> [Miejsce] nie bardzo mokre, ale i nie było bardzo suche. Trawa taka rosła. Kiedyści młoda jak byli chodzili do tych Dobul <...>.

– *Co mówiła o tym dębu babula?*

– Mówiła takie smiecki***: „Idźcie pomodlić się”. Tam idą, co tam. Ona mówi tak. Tam pójdźmy jak kiedyś my chodzimy, tam trawie zbierać, „Idźcie pod dąb ten, pod dąb ten”, [i] wszystko.

– *A co było pod tym dębem, jak ona mówiła?*

– A wot ona mówiła, tam opowiadała, polski żołdat w Kiernówku była taka wojska, i tam jeden poszed żołdat (chodzili oni pograniczniki byli i oni chodzili <...>), jeden poszed tam, jemu co to dało do głowy, zastrzelił się tam <...>. To

potem strach brał podejść, jakości pomyślisz, co może ten tam, że leży ten. Jakości tak jeszcze młoda jeszcze byłam, wiadomo. No to tak ona opowiadała.

– *A przy poganach co tam było?*

– A przy poganach to... a przy poganach to tyko ja to wiem, ta Kaplica**** to tyko, jak ich chowali, jak oni kości leżeli <...>.

Zatem śmieli się, że, mówi, krzcili poganów tych pod dębem tym. To, mówi takie wo całe gawędy. I mnie opowiadali, jak żegnać się ich wodzili za rękę, a oni krzyczeli gwałtu, że Piorun kości łami*****.

P. Padvarių k., Dūkštų seniūn., Vilniaus r. – Honorata Pilecka-Pilecka, 84 m. U. I. Stankevičiūtė 2004 m.

* Taip yra įrašė. Žodžio prasmė neaiški.

** A. Ražauskienės sodyba.

*** Taip yra įrašė. Reiškia 'juokai'.

**** Padvarių Kopyčios kalnas.

***** Baigdama pasakojimą, pateikėja nusijuokia.

Ažuolas augo Gojaus miško šiauriniame pakraštyje, nedideliame Daubulių slėnyje, prie senojo tako į Klišabalą. Medis buvęs penkiese neapglėbiamas, XX a. nudžiūvęs. „Žmonės iš toli suvažiuodavo pasižiūrėti. Eidavo prie ažuolo iškilmingai, kepures nusiėmę. Vėliau ažuolas paseno, išdžiūvo ir nugriuvo” (*P. J. Ražauskas, ~ 85 m., Semeniškiuose. U. J. Šiaučiūnas 1935 m. Sg. LŽV*).

Publikuojamas pasakojimas yra išskirtinis. Apie Daubulius ir juose augusį ažuolą pateikėjai, kilę iš nepriklausomos Lietuvos ir Lenkijos administruotos dalies, pasakoja skirtingai (ąžuolas augęs prie demarkacinės linijos). Pateikėjai iš Kernavės (nepriklausomoje Lietuvoje) ažuolą ir vietovę sieja su legendine Pajauta arba Pajautu. Tiesa, miglotai mena ir tai, kad lenkai lietuvius dėl Daubulių ažuolo pašiepdavę.

Pateikėjai iš Padvarių (buvusi okupuota Lietuvos dalis), kaip rodo ir publikacija, prisimena kitką. Beje, ir Pajauta (*Pojata*), Pajautinė (*Poviatuvka < Pojativka*) jie vadina ne slėnį piliakalnių papėdėje, bet slėnį ties Semeniškiais, griovą [= upelį] tarp Kernavėlės ir Semeniškių arba ten pat esantį aukštumos kyšulį (žr.: *Milžinas*. Kernavė – grynai lietuviška. – Rytas, 1931 06 02, Nr. 121, p. 3; *Bronius Kviklys*. Lietuvos topografinis žemėlapis. Chicago, 1961, G-8; *Juozas Šiaučiūnas*. [Kernavė]. [Kernavė, ~ 1938 m.]. MAB F29–1320, l. 7–8). Ši vietovė, atrodo, ir davė pagrindą tradicijai, siejančiai su Kernave to paties vardo kunigaikštienę deivę.

Visais atvejais publikuojamas pasakojimas papildo žinias apie Kernavės paminklus bei savitą padavimų tipą apie krikščionybės įvedimą Lietuvoje (dar žr.: *Daiva Vaitkevičienė, Vykintas Vaitkevičius*. Naujojo Daugėlišio padavimai. – Tautosakos darbai, [t.] V (XII). Vilnius, 1996, p. 174–176; *Lukasz Smyrski*. Chrzest Litwy w świadomości polskiej społeczności wiejskiej na wileńszczyźnie. – Konteksty, rok. XLVII, No 3/4. 1993, p. 66–68).

Pabaigoje yra tinkama proga pateikti dar vieną trumpą pasakojimą, kad ginčiuose tarp lenkų ir lietuvių pastariesiems buvo prikišamas „netikras” krikštas. Jie esą tik per upę buvę pervesti: „Mnie tu mówili. On był Polak, a ten Litwin. On mówi: – A ty niedowiarek, – mówi, – [ty] nieprawidłowo krzczony, tyko przez rzeka przeprowadzony. <...> Taki „nienormalny” [chrześcijanin]” (*P. Dūkštos, Vilniaus r. – Adelia Borkovska-Viežbicka, 75 m., kilusi iš Vaigeliškių k. U. I. Stankevičiūtė 2003 m.*).

63. [Gojus. Daubuliuose augo ažuolas. Pajautos slėnyje negalima kirsti medžių.]

On kupiwszy tam Gaj całkiem, ten Gaj. Dąb był tak o, jak ten Dobuli nazywali, i ot ten Dobuli, do Siemieniszek więcej. To tam, mówi, „ja nie mam prawa, tam dolina Pojatów”, szakalika wziąć on nie dał <...>.

Z Gaju mam prawa, a to, mówi, pamiętkowa <...>.

P. Rokiškių k., Dūkštų seniūn., Vilniaus r. – Michalina Griškėvič, 77 m. U. I. Stankevičiūtė 2004 m. U. pst. Kodėl savininkas negalėjęs kirsti medžių, nėra visiškai aišku. Valdžios draudimas?

S m i l g i a i

64. [Šaltinis. Gyvasis vanduo.]

– *O strumyku co mówili?*

– Nu tak... żywa woda.

– *Stare ludzi tak mówili?*

– Tak, tak. I zdrowa, Boża, kto nie kto, który krzcza, tutaj napije sie, to mówi, o tu u was smaczna woda.

P. Smilgių k., Zujūnų seniūn., Vilniaus r. – Teresa Tomašėvič-Stankėvič, 81 m. U. I. Stankevičiūtė 2004 m.

Šaltinis išteka iš Neries senslėnio terasos, dabar esančios tolokai nuo upės. Tai *Hadki* (Ropleliai?) vadinamos griovos. Apie šią vietą taip pat pasakojama, kad čia buvę daug žalčių, kuriuos raganius sukvietęs ir sudėginęs.

Šaltinis teka pietų kryptimi, kaime pasisuka į pietvakarius.

Š i l ė n a i

65. [Šaltinis Akis. Jame nuskendo karvė ir jautis.]

Krowa i byk [utopiły się] tam, gdzie Oka ta. Tam to teraz bobry zatrzymali, ale tam nie było wody.

– *A co było?*

– Po prostu bagno było, tam trząsowiska taka. Tut jeszcze jest na tej wo błocie wielkiej, też trząsowiska, krowy bardzo grzązli, wyciągiwali. To tam jak stanisz, to to wo.

– *To w Oku też?*

– No, w Oku mówili, że tam byk za krową popędzał sia i razem utopili sie, nie dostali. To tam wychodzi, że tam... Bardzo jakaści głęboka, nu, pod ziemią jest woda. No jeśli, tak tam, znaczy, wo stamtąd wycieka woda pierwsza, i tam ruczej idzi aż do tego Gagarina*, aż to tego stawku Gagarina, to ruczej idzi.

P. Šilėnų k., Zujūnų seniūn., Vilniaus r. – Henryk Voicechovski, 64 m. U. I. Stankevičiūtė 2004 m.

* Naujosios Rėvos gyventojų Šakevičiaus pravardė.

Akis buvusi miške, 0,3 km į šiaurės vakarus nuo kaimo kapinių. Bebrams pastačius užtvanką, pelkėtos daubos su Akimi vietoje dabar tyvuliuoja nemažas tvenkinys.

Kunkuliuojančio šaltinio vandeniui žmonės gydėsi akis, vilgė kompresus.

Plg. BliP 46 (Nuskendo artojas su jaučiais, išplaukė Trakų ežere; Kernavė, Širvintų r.).

66. [Akis. Kalbėjo, kad nuskendo jautis ar karvė ir išplaukė Neryje. Visi vengė ten eiti.]

My že tež tam krowy pasli, cała życie tutaj krowa pasli. To že wypędzili tam, później czy tam byk, czy tam krowa poszła tam dalej, była krynica, i zagrzęzła. A to potem wypłyła [do Wili]. Ja nie wiem, tak mówili, słyszałam. Że tyle czasu już przeszło. Jeden jednemu, jeden jednemu.

<...> Každý lękał się tam dojsć. Już jak my rośli, to już mama zawsze: „O tak tyko do Oku nigdy nie chodźcie, bo utopicie się” – mówi – tam chyba przepaść, czy co <...>.

P. Šilėnų k., Zujūnų seniūn., Vilniaus r. – Halina Kocelovič-Danilenko, 55 m. U. I. Stankevičiūtė 2004 m.

67. [Akis. Vanduo turėjo gydomųjų savybių.]

Jak tu my nazywamy Turyszki, i tam, aż w samym samym końcu nazywali Oka. To tam pamiętam, kiedyś mama my jak dzieci byli, oczy ropieją tam czy co, pójdzi, tej wody nabierzysz tam do buteleczki, czy tam w kubeczku, i przyniesi, i pomagało. Pomagało.

– *A czemu ona była lecząca?*

– Nazywali Oka, że ona, ja to jak była jeszcze taka pacanką, to ja i była tam, krowy pasła. Tam taka krąglenka krąglenka, nu jakby jej kto otoczywszy, taka o. I tam taka wybywała się jak kryniczka, ale taka ładna, jak kto <...>.

P. Naujosios Rėvos k., Zujūnų seniūn., Vilniaus r. – Vladislava Sokolovska-Jodeliuk, 70 m. U. I. Stankevičiūtė 2004 m.

68. [Akmuo Čekonės upelyje. Su karalienės Jadvygos pėda.]

Tam w rzece dużo jest kamieniów. Ale tam był wyraźny. A tamte większe dzieci, większe dzieci dla nas pokazywali. To ja wiem, że takie i paluszki takie, wszystko, ale ja tylko widzę, jak ja widziała. Ale potem, potem już ja chodziła po trawę dla krowy, dla świń, tam do tego, do tych krzaków, już ja jego nie widziałam, wodą zapluszowawszy tak.

– *A sam kamień wielki był?*

– Niewielki, takie kamienie zwyczajne, kamienie wot takie normalny.

– *I ta pięta jaka była, ślad ten, wielki?*

– Ot tak prosto ślad był, tak ot jaka moja noga. Przez cały kamień, przez cały kamień taki był. Ale ja nie wiem, tak już potem jego, oj długo nigdy, nigdy jego nie...

– *A jak ludzi mówili o takich kamieniach, skąd ta stopa mogła znaleźć się?*

– No co ja wiem <...>. Ja nie wiem, prosto nam tyko takie wielkie dzieci pokazywali, wielkie te pastuchy. To mówili oto królowej Jadwigi ślad.

– *Królowej Jadwigi?*

– I my wtedy tak jego, jak ucieknim, to lecim do tej śladu. I na razie widzieli wyraźnie, wyraźnie, i taki wielki, że ot tak o prosto, może tak jak moj.

– *A czemu mówili, że królowej Jadwigi?*

– A kto jej wie, byłem jeszcze dzieckiem.

P. Šilėnų k., Zujūnų seniūn., Vilniaus r. – Vanda Michalkievič-Kocelovič, 80 m. U. I. Stankevičiūtė 2004 m.

Akmuo nurodomas Čekonės upelio (dešinysis Neries intakas) vagoje ar pakrantėje, netoli santakos su Nerimi. Tikslesnių duomenų apie jį nėra.

69. [**Akmuo Čekonės (kitaip – Mozūrkos) upelyje.** Su pėda. Kadaisė akmenys buvę minkšti. Kariškiai akmens ieškojo pagal planus.]

O stopie, tam w Mazuryszczanej rzece kamień wielki i stopa bosa, jak człowieka noga wybita tak, o jak palcy takie, uciśnięty taki. Mówili, że kiedyści kamienie miękkie byli, może i byli.

– *To kto tam stąpił na ten kamień?*

– A kto wie, no człowieka noga.

– *Nie mówili, że Pani Marii, czy Jezusa?*

– Nie, nic tam nie było.

Byli te wo, ruskie przyjeżdżali, w planie widzieli, że ta noga, łapa jest człowieka uciśnięta. To ja pokazywał temu, pułkownik, czy tam major, jechali na tamta strona, ja wiedział ten kamień, pokazał. No to on w planie jest u nich, w planie, i co tu pisał, a to.

P. Saidzių k., Lentvario seniūn., Trakų r. – Mečislovas Severin, 66 m. U. I. Stankevičiūtė 2004 m.

70. [**Bažnyčios Šilėnuose nebuvo, tik Sudervėje.** Nebuvo pinigų statyti čia bažnyčią. Kartą po nakties žmonės žiūri – Dievo Motinos paveikslas kabo dideliame gluosnyje. Procesija jį nunešė atgal į Sudervę, bet įvykis pasikartojo. Tada žmonės nusprendė bažnyčią pastatyti Šilėnuose.]

Tutaj u nas kościoła nie było, był w Suderwi kościół. U nas kościoła nie było. W Suderwi była ta Matka, jak ona nazywa się, ja tu nie pamiętam... Święta Trójca. Święta Trójca była w Suderwi i tutaj kościoła nie budowali. Czy biedne byli, czy tam jakie, no nie budowali tutaj kościoła. I ona, ta Matka Boska spodobała ta miejsca, i, mówi, tak już ni będą budować tutaj. Nu nie ma ni pieniędzy, ni co. Pośle nocy, mówi, Matka Boska wisi, Święta Trójca wisi na wierzbie. Tu wierzba taka wielka, mówili, wielka była, wielka.

– *W tym miejscu, gdzie kościół?*

– Gdzie kościół. I oni coś nieśli z procesją aż do Suderwi, i ta Matka Boska, i powiesili, i znowu do kościoła.

– *Matka Boska nosili, czy Troica?*

– Nie, Troicę, no ta Święta Troica, i oni odnieśli, ludzi z procesją nieśli tam, że tutaj nie ma sriedstwa żadnego, biedne ludzi byli, ni będą budować kościół. I znowu za tydzień czy za ile, on znowu na tej samej wierzbie wisi. I wtenczas rieszali ludzi stawić kościół <...>.

P. Šilėnų k., Zujūnų seniūn., Vilniaus r. – Bronislava Voicechovska-Voicehovska, 78 m.
U. I. Stankevičiūtė 2004 m.

Stebuklais garsėja du bažnyčioje esantys paveikslai. Nepaprasto atsiradimo istorijos (rastas medyje, atplaukęs Nerimi ir pan.) siejamos su vienu iš jų – vaizduojančiu Dievą Tėvą su nukryžiuotu Jėzumi Kristumi. Šis paveikslas nutapytas XVI–XVIII a.

Žr.: *Ф. В. Покровский. Археологическая карта Виленской губернии. – Труды Виленского отделения Московского предварительного комитета по устройству в Вильне IX археологического съезда. Вильна, 1893, p. 59; LTR 6241(128) (Dievo Motinos paveikslas surastas liepoje; Kena), (Medyje surastas Marijos paveikslas – toje vietoje pastatytas altorius; Kazokiškės, Trakų r.).*

71. [**Šaltinis prie bažnyčios.** Maldininkai, atkeliavę į atlaidus, prausdavosi jo vandeniū. Kalbėjo, kad jis gydo. Kartą atėjo mergina skaudančiomis kojomis iš Lietuvos (Šilėnai buvo okupuotoje dalyje), keliais ėjo aplink šaltinį, ėmė žvyro akmenukų nuo dantų skausmo. Čia pagijo. Žmonės prausdavosi anksti rytą. Stebuklinga bažnyčia, šventa žemė.]

W subota, w niedziela [w Szyłanach] fest. To oni w subota, procesja była, ksiądz spotyka.

– *A skąd chodźila ta procesja?*

– Z Olan* tutaj przychodźila procesja. To Olany byli, i nasz ksiądz spotykał z krzyżem, i prosił ludzi, żeby przyjmowali, by tu nocowali.

– *I chodźili potem do tej kryniczki?*

– Tak, chodźili myć sie, chodźili myć sie, ręczniki swoje mieli, wszystko.

– *Mówili, że woda lecząca tam?*

– Wiedzieli, że lecząca, wiedzieli, że lecząca woda, i powiedzieli, że jedna przychodźila z dalekiej Litwy (no ja nie powiem miejscowość). Jeszcze panienka, nie wyszła i za mąż. Tak jej boleli nogi, tak boleli nogi, to ona przychodźila tutaj do kościoła naokoło kolanami do naszej... ten mówi, cudowny kościół. To ona chodźila kolanami naokoło i wybierała żwiru tego, zęby, mówi, jak boła, to tego żwiru.

– *A skąd ten żwir brała?*

– Z krynicy żwiru nabierali, wody naczepywali, do chaty nosili i myli sie co ranek, chodźili, co ranek chodźili pomyć sie.

– *A co z tym żwirem robili?*

– A co z tym żwirem robili, mówię, zęby tak trzeba, żeby nie boleli, a ja nie wiem. Tak oni prawili. Żeby zęby nie boleli, ja nie wiem, tak to stare prawili.

Z tymi nogami, mówili, że ona wyleczyła sia.

– *To ona myła, co ona robiła, czy piła?*

– Piła ta woda, piła i nogi myła, mówi że ta kobieta wyszła na zdrowie. Ja nie mogę powiedzieć, tak mnie mówili. Tak jaż nie mogę wiedzieć.

– *A czemu taka lecząca ta woda, nie mówili ludzi, czemu ona taka?*

– Tutaj cudowny, cudowny kościół. Cudowna ziemia.

P. Šilėnų k., Zujūnų seniūn., Vilniaus r. – Bronislava Voicechovska-Voicehovska, 78 m. U. I. Stankevičiūtė 2004 m.

* Alionių k.

Šaltinis trykšta pelkaitėje 0,17 km į šiaurės vakarus nuo bažnyčios. Vanduo skaidrus, su geležies prieskoniu.

72. [Šaltinis prie bažnyčios. Didžiojo ketvirtadienio rytą, saulei netekėjus, neatsigręžiant ir nekalbant mama liepdavo eiti ir praustis šaltinio vandeniu.]

W Czysty Czwartek mama mówiła, żeby [ja] na ranku szłaby myć sia, do wschodu słońca.

– *Do tej krynicy?*

– Tak, do tej krynicy <...>.

– *A czemu?*

– No, ja nie wiem. Trzeba iść, żeby nie oglądać sie, ni z kim nie rozmawiać.

<...> Ja chodziłam cały czas. Pić. Była czysta ona [woda], teraz to zakoszona tam, a tak woda bardzo czysta <...>.

P. Šilėnų k., Zujūnų seniūn., Vilniaus r. – Halina Kocelovič-Danilenko, 55 m. U. I. Stankevičiūtė 2004 m.

73. [Šaltinis Šilėnų šiauriniame pakraštyje. Jis teka „prieš saulę“. Jei skauda akis, reikia anksti atsikelti ir eiti praustis jo vandeniu.]

Oczy boleli, tak mówi, trzeba do wschodu słońca wstać [i do krynicy pójść].

– *Gdzie ta kryniczka?*

– A ta kryniczka to tutaj, jak my idziemy wo stąd, wo. Przez droga idzi ta kryniczka, woda taka, ruczajek na droga.

– *Ona płynie tak?*

– Płynie przeciw słońca. Rano kiedy boli te oczy wcześniej trzeba wstawać, choćby kiedy, nu jak ona, nie moge przypomnieć <...>.

P. Čekoniškių k., Zujūnų seniūn., Vilniaus r. – Melanija Dovgerd-Malinovska, 83 m., kilusi iš Šilėnų. U. I. Stankevičiūtė 2004 m.

Trykšta pelkaitėje apie 80 m į šiaurę nuo kelio Šilėnai–Čekoniškės. Iš pradžių vanduo siauru grioveliu teka į rytus, vėliau jo kryptis nepastovi. Vanduo bespalvis, beskonis.

Taip pat žr. 32 nr. komentarą.

74. [Uola prie Šilėnų kapinių. Čia būta tunelio. Paslėpti turtai.]

Zdrowy, wielki [kamień], ale ja pomyślałam, że on... z czego to zrobiony, iz kroszki takiej zakamieniałej. Później kto to mówił, że tam był wo wremia wojny, w czasie wojny, że chowali sie tam, że był chod tam gdzieś pod ziemią. Drugie mówili, że tam złota, czyis kład jaki to, bogactwa zakopana i zaruszana kamieniem.

Nu i dwa trzy lata nazad, czy już cztery, my poszli, tam córka mówi: „Mama, mama, pokaż mnie ten kamień, zobaczym”. <...> Jak poszli pierwszy raz, to kamień był, a jak poszli drugi raz – wszystko rozrzuciono, złamana. Mówi, że Satkiewicz Andrzej wieczorem, kogo to najewszy, z traktorem, ten kamień rozbraszał <...>.

P. Šilėnų k., Zujūnų seniūn., Vilniaus r. – Halina Kocelovič-Danilenko, 55 m. U. I. Stankevičiūtė 2004 m.

Buvo 0,2 km į šiaurę nuo kaimo kapinių, miške, ant kvartalinės linijos. Konglomerato uola. Sunaikinta mechanizuotai ieškant pinigų. Šioje vietoje žiojėja tik didelė duobė.

Žr. 25 nr. komentarą.

Valai³

75. [Akmuo Neries krante. Su Dievo Motinos pėda. Netoli buvo šaltinis.]

To na brzegu było, to my jeszcze mówili, nam tak mama mówiła, to Matki Boskiej ślad [na kamieniu]. Naprzeciw Leszczynskich. I on na brzegu był, krynica była.

Nie, tak nie było ni dziury, niczego, [tylko] taka wo stopka, taka. I krynica tak, a on troszkę dalej, tak do pola.

<...> Kamień nieduży, wo taki, wo jak tego schodka.

– *A co mówili, skąd jest ta stopa?*

– Dla nas mówili, że to Matka Boska zostawiła, tak słyszeli. To moja mama mówiła, mówi, śladek Matki Boskiej, no i leżał ten kamuszak <...>.

P. Vasyliukų k., Lentvario seniūn., Trakų r. – Viktorija Leščinska-Jacunskā, 75 m., kilusi iš Valų k. U. I. Stankevičiūtė 2004 m.

Yra kairiajame Neries krante. Akmuo plokščias, jame išpaustos dvi žmogaus pėdas primenančios įdubos. Upėje tiesiai prieš šį akmenį yra akmuo Dvyilis (*Dzvil*).

76. [Akmuo su pėda Neries krante. Ponas Dievas ir Jėzus Kristus atsistojo (pėda viena?).]

Pan Bóg i Pan Jezus to stał, już liczy sie na ten kamień. Widzierunek [taki] był, nożka niewielka taka.

– *A palcy widać?*

³ Istorinis prie Neryje esančių ir Jaučiais vadinamų akmenų įsikūrusio kaimo pavadinimas yra Volai.

– Nie do głowy, tylko jamka taka, nożka. To mnie zdai sie tak.

P. Valų k., Lentvario seniūn., Trakų r. – Janina Leščinska-Chodzko, 80 m. U. I. Stankevičiūtė 2004 m. U. pst. Pasakojant įsiterpia ir pateikėjos sūnus.

77. [**Akmenys Neryje.** Vestuvininkų pulkas plaukė valtimis iš dešiniojo kranto. Paskendo. Ten akmenuota, vanduo verčiasi. Gal kokie penki akmenys.]

Ludzi mōwili, že swadziebny parad lōdkami plył. Jak mama mōwiła, že z tamtej strony przeježdźala wasela.

– *Z Kapliczańskiej strony?*

– Z tamtej strony, z Kapliczańskiej. Tam oni potopili sie, tak ja tyko to wiem.

– *I na kamieni przewrócili sie?*

– No tam kamieni, i tam bardzo taka, nu szybka woda, buszujāca taka.

– *A ile kamieniów tam nazywali waselā?*

– Nu ja nie wiem, jak ich nazywali, tam musi pięć jakich kamieniów.

P. Grigiškės, Vilniaus m. – Jadvyga Leščinska-Meldziuk, 49 m., kilusi iš Valų k., Lentvario seniūn., Trakų r. U. I. Stankevičiūtė 2004 m.

Vestuvių akmenų grupei priskiriami penki šeši rėvos akmenys, esantys prie kairiojo kranto. Neries viduryje stūksojo bei laivybai trukdė dar daugiau Vestuvėms priskiriamų akmenų. Priekariu šie akmenys nuvilkti prie krantų (ir kairiojo, ir dešiniojo), ten yra ir šiandien.

Taip pat žr. 19 nr. komentarā.

78. [**Akmenys Neryje.** Vestuvininkai plaukė valtimis, apvirto ir paskendo. Akmenuota vieta. Akmenys jau išvilkti ir sustatyti į eilę. Vestuvės buvo prakeiktos.]

Dawniej była swadźba, swadźba [na rzece]. Wasela jechała, przekoliła sia tam i utopili sie. Ja tak słyszał.

– *Na co przekoliła sia?*

– Na lōdce przeježdźali, na tamtā stronę.

– *Nie mōwili, že na kamieni przewrócili sie oni?*

– A ot tego ja nie słyszał. I oni [kamienie] wyciągnięta tam, tak położone w rząd.

– *Oni dawniej byli w rzece?*

– Potem jak pędzali płyty, te, pani, kamieni te, wyciągnęli i w ten rząd położyli tam, jak te młode przeježdźali.

– *A dawniej oni byli w wodzie?*

– Nu, gdzieści na środku. Tak skąd, nie przy mnie było. Pięć kamieniów ili cztery. Cztery może, dawno poza Wilii chodził.

Zaklęta liczy sie wasela <...> to dawniej.

– *A z której strony jechali?*

– A skąd... <...>. Swadźba, swadźba, a jaka tam swadźba była, i kto tam potopił sia, i czyje to, nie wiadomo nic.

P. Valų k., Lentvario seniūn., Trakų r. – Janina Leščinska-Chodzko, 80 m. U. I. Stankevičiūtė 2004 m. U. pst. Pasakojant įsiterpia ir pateikėjos sūnus.

Verkšionys

79. [Akmenys Vestuvės. Užkeiktos – žiemą vestuvininkai važiavo ledu ir nuskendo. Anksčiau buvo tokių, kurie užkeikdavo.]

Swadžba i teraz te kamieni nazwana. Tam uczarowali, wasela jechała, utopiła sia.

– *Kto oczarował?*

– Byli takie, kiedy się byli takie, że ser czarny robi sie, co chcesz człowieka robi. Było odrabiali, a tam bywa, że nie odrobi.

– *A dokąd oni jechali, na jaką stronę?*

– Ja nie wiem na jaka strona jechali, tyko ja od ludzi słyszał (to nie przy mojej pamięci), już dawniejsze. Tam taki Jakonis, on rybak był, to on wszystko: „Swadžba, swadžba” – to tam mówi, że tam wasela jechała.

– *A ile tam ludzi jechało?*

– Nie wiem. Już pewno wiedzieli, i asystenty, i młoda, młody, i swat, jakich siedem ludzi.

– *A oni łódkami plyli, czy jak?*

– Kuniami jechali, zimą. Lod załamał sia i wszystko. Da mówi, że była zaczarowana, na a jak tak, to tyko, jak ja słyszał.

P. Geležių Antakalnių k., Sudervės seniūn., Vilniaus r. – Vladislav Jodka, g. 1928 m., kilęs iš Gulaičių k., Vievio seniūn., Elektrėnų sav. U. I. Stankevičiūtė 2003 m.

Neryje tarp Verkšionių ir Panerių, apie 0,25 km aukščiau Molynės vnk., esančiai Vestuvių akmenų grupei paprastai priskiriami penki rėvos akmenys (žr.: *Vykintas Vaitkevičius. Žmonės, pavirtę akmenimis. – Liaudies kultūra, 1996, Nr. 5, p. 20–21*). Tačiau jų yra ir daugiau. Kartais teigiama, kad Vestuvės sudarė devyni akmenys.

Vieta plačiau žinoma, plg. LTR 6810(135), 6489(63).

Taip pat žr. 19 nr. komentarą.

80. [Akmenys Vestuvės. Važiavo vestuvininkai penkiais vežimais per užšalusią upę, motina ar tėvas juos prakeikė.]

Tam tych kamieniów tam jest. Jechała wesela i nie wiem, kto tam ich przeklinał, czy tam matka, czy tam ojciec, oni zatopili sie. Pięć wozów, to pięć kamieniów tych.

– *A to na którą stronę, na Wierkszańską stronę?*

– Prosto na Wilii, jak konczają sie Karmaziny, tam lasy <...>. Jak mniejsza woda, tak oni i widać, takie o pięć kamieni, dużych takich. Swadžba nazywali miejsce.

P. Buivydu k., Dūkštų seniūn., Vilniaus r. – Jadviga Dakšievič-Jakonis, 79 m. U. I. Stankevičiūtė 2003 m.

81. [Akmenys Vestuvės]

Diedukas pasakojo, kad važiavo vestuvės per Nerį ir nuskendo. [Jis sakė, kad] toj vietoj akmenys išdygo, kol jauni paskendo.

Netoli tos vietos Panerių pasiolke vestuvės buvo gal 1949 metais. Į Verkšonis važavo per Nerį ir daug prilipo į tą laivą, apsvirtė laivas ir iš... kaip išgėrė, tai jie

atgal, tai į kitą pusę, o viena žmona ir sūnus, ir vyras (jinai dar biškį šlubavota buvo), nu, ir tas vyras sako: „Ir žmonos gaila, ir berniuko gaila”. Tai jis, sako, griebė berniuką, [o] jinai sako: „Žiūrėk berniuko, o aš...” Jinai paskendo, ją net Paneriuose čia sugavo <...>.

P. Panerių k., Vievio seniūn., Elektrėnų sav. – Jadvyga Jakonytė-Mickevičienė, 73 m., kilusi iš Karageliškių k. U. I. Stankevičiūtė 2003 m. U. pst. Pateikėjos tėvas vietinis, mama – iš Vievininkų k.

82. [**Akmenys Vestuvės.** Upėje tiek akmenų, kiek nuskendo vestuvininkų. Akmenys užburti.]

Utopiła sia ta swadźba, no tak juź mówią, musi tak ona za tyle kamieniów, że to takie i młode, że to temu tak. Pięciu czy sześć kamieniów, ale ich tam wiele.

– *A jak oni tam znaleźli sie?*

– <...> Tam była swadźba, tak jechała wasela, jechali i tam zaczarowana, za to te kamieni.

– *Kto zaczarował?*

– O to taka rozmowa. Mówili i mówili wszystko, że te, mówili, kamienie zaczarowane byli. Jak jechało i zaczarowali, i przewrócili sie [zamienili się] na te kamieni. To byli wszystkie bajki.

P. Buivydyų k., Dūkštų seniūn., Vilniaus r. – Michal Misievič, 78 m., kilęs iš Verkšionių k. U. I. Stankevičiūtė 2003 m.

V i l n i u s

83. [**Akmenys prie Kalvarijų turgavietės.** Prakeiktos vestuvės. Nedoras žmogus prakeikė.]

Gdzie Rynak Kalwaryjski. Na Kalwaryjskim polu kiedyś ja widziałam [kamienie]. Może [teraz] przypadli, może kto zabrał, może co. Jeżeli tam je można było zabrać.

– *W którym miejscu?*

– Na Kalwaryjskim Rynku. Koło samego rynku, tam w tym miejscu koło samego rynku. Kto stary człowiek to on pamięta.

– *Koło samego rynku, jak daleko od rynku?*

– Tam może nie było tego rynku jeszcze. Ale te kamienie to byli. Ja widziała, bo mnie mama pokazywała.

– *A ile ich było?*

– Siedem kamieni tam było, siedem kamieni <...>.

– *A czemu byli przewane, nie mówiła mama?*

– No tam to przekłeto było wasela. Kto to taki, człowiek był niedobry że przeklął. Może to młoda co powiedziała przeciw, może nie odwitali sie, może młody nie podobał się zięć. Może tam ta matka teściowa była scenstliwa*, a może nieszczęście, kto to wie.

– *I przewrócili na kamienie?*

– Tak.

P. Valų k., Lentvario seniūn., Trakų r. – Albina Leščinska, 79 m., kilusi iš Kopyčninų k., Zujūnų seniūn., Vilniaus r. U. I. Stankevičiūtė 2003 m.

* Taip yra įrašė.

Tikslesnių duomenų apie akmenis nėra.

84. [Akmenys prie Ukmergės gatvės. Užkeiktos vestuvės.]

Zaczarowana wasela ta. To mōwi, wszystkie tam, i koni, wszystkie oni stali. <...> Mama mōwiła, ja nie wiem. Opowiadał mój, mōwi, tatka. Gdzieś tam pod Wilnem.

P. Rokiškių k., Dūkštų seniūn., Vilniaus r. – Michalina Griškėvič, 77 m. U. I. Stankevičiūtė 2004 m.

Mitologinių akmenų grupė žinoma nuo XIX a. vidurio (žr.: *Iykintas Vaitkevičius*. Žmonės, pavirtę akmenimis, p. 20; KŽA 14). Buvo prie Ukmergės gatvės, Šeškinės kalno papėdėje. Pasak vieno šaltinių, akmenys buvę suskaldyti grindžiant gatvės grindinį, pasak kitų – pokario metais statyboms. Įvairiai nurodomas ir jų skaičius bei išsidėstymas. Akmenys buvo žinomi ir tolimų apylinkių žmonėms, Ukmergės keliu atvykstantiems į miestą, bažnyčią.

85. [Akmenys prie Ukmergės gatvės. Motina prakeikė dukrą. Žmonės pamatė, kad tie akmenys kruvini.]

A na [ulicy] Ukmerge, to babcia powiadała, mama opowiadała. Ona z ojcem przyjechała z Wilna i mōwią tak, że jechali tam gdzie te klony byli, w doł tutaj jechali. I tutaj kamieni byli krwawa, kamieni byli. I te: „Co tu takiego jest, że te kamieni takie krwawa, ludzi?” I ludzi stoją, i rozmawiają, i przyjechali potem do domu, jak mōwili, ja słyszałam, że jechała wasela, i matka nie chciała oddać córki za tego chłopca, co szedła za mąż, i przeklinali kiedy, zaklęli w kamieni.

I te kamieni leželi, až póki ich porwali, te kamienie [na bruk].

– *A wy widzieli ich?*

– My nie widzieli, tyko słyszeli.

– *Tylko ojcy mōwili?*

– Tak, słyszeli ta rozmowa <...> my jeszcze byli niewielkie.

– *Tylko mama widziela?*

– Mama z ojcem do Wilna koniem jeździli [to widzieli].

P. Adomčiškių k., Dūkštų seniūn., Vilniaus r. – Adelia Lipnievič-Kovalevska, 74 m., kilusi iš Pylimų k. U. I. Stankevičiūtė 2004 m.

86. [Akmenys prie Ukmergės gatvės. Užkeiktos vestuvės. Kai akmenis rové, bėgęs kraujas.]

Opowiadali, że tam na bruk kamieni te jak rwali, że zaklęta wesela jechała, że zaklęli i wasela w kamieni [zamieniła się]. Jak rwali, opowiadali dla rodziców, jak rwali te kamieni na bruk, to krew [biła]. Powiadali, że zaklęta [wesele] była.

– *W którym miejscu te kamieni byli?*

– W tym miejscu, tam gdzie bruk cała góra, byli kamieni. Do Wilna jak wjeżdżali <...> dawno to dawno droga zrobiona, jak tutaj gdzie był magazyn ten, restaranczyk taki żolteńki, i tu zaraz do Wilna jeźdzamy w doł, do Sołtaniszek dojeżdżając <...> i teraz idzi ta droga.

W tym miejscu, gdzie sama górka, w tym miejscu.

P. Adomčiškių k., Dūkštų seniūn., Vilniaus r. – Adelia Lipnievič-Kovalevskā, 74 m., kilusi iš Pylimų k. U. I. Stankevičiūtė 2004 m.

87. [Akmenys prie Ukmergės gatvės. Motina prakeikė savo dukrą.]

Ja już w ogóle nie pamiętam. Jak chodzim piechotą do miasta, to mama... Nazywało się Piaskowatka*, przez ta chodzili.

– *Jak mówili?*

– Tam szedli my piechotą, mama pokazywała – mówi – „O tu”. I prawda, tam byli kamienie wielkie, zdai się trzy.

– *W którym miejscu, jak szli?*

– Jak kiedyś to było, to do dołu, ale znaczy, nie przez Wiceldowa**, ale o tyko, tak przez Wiceldowa, a tutaj od Wili, gdzie oni stąd szedli, czy jak, i matka przekleła swoją córkę: „Żeby ty skryz ziemi poleciała”. I oni zaginieli. To tam szas trzy wielkie kamieni byli. Ale teraz tak może nie, nie interesowała się, a wtedy dzieci, jak dzieci tyko mówili <...>.

– *Jak to miejsce nazywali?*

– Ja nie wiem, jak ta miejsce nazywali. Wiem, że tu mówili, idziem przez Pieskowatkę <...>.

– *A potem gdzie kamieni podzieli się, już nie wiedzieli?*

– Ja nie wiem. Potem chodzili, dłuższy czas chodziłam, kilkunaście lat i kamieniów tych nie było. Na razie było, a potem nie było.

– *Mówili, że te przeklęta wesela?*

– Trzy [kamienie] mnie coś w głowie, że trzy. No to i mama mówi, że to matka przekleła swoją córkę. Czy ona nie chciała tego chłopca, no coś tam było.

P. Šilėnų k., Zujūnų seniūn., Vilniaus r. – Vanda Michalkievič-Kocelovič, 80 m. U. I. Stankevičiūtė 2004 m.

* Gatvės pavadinimas.

** Vytauto gatvė.

88. [Akmenys prie Ukmergės gatvės. Akmenimis paverstos vestuvės. Išvyko neatsisveikinę, nepalaiminti. Motina ištarė: „Kad akmenimis pavirstumėte”.]

Przemieniwszy wasela – wjeżdżali z mieszkania i nie rozwitali się. Nie rozwitali się, nie żegnali się. To, mówi, matka szybko mówi:

– Żeby w kamieni przewrócili się. Nu – mówi – jechali z kościoła, jak to... i te wszystkie w kamienie, cała wasela przewrócili się. Znaczy, tam byli... dłuższy czas oni byli.

- *Ile ich tam było?*
- Po mojemu siedam coś. Mówi, że siedam kamieni.
- *I wszystkie jednakowej wielkości, większe, mniejsze?*
- To nie wiem.
- *Nie widzieli wy?*
- Ja nie widziałam, tylko mama mówiła. Bo to tam w czas pośle wojny może już zrujnowana. Wie, ja w czasie wojny dziewiętnaście lat szła, tak <...>.
- *A w którym miejscu tam?*
- Gdzieś wraz za Świętego Rafała kościołem. Na Wilkumierskiej, bo kiedyś był kościół Świętego Rafała i, mówi, tam my jechali, tam gdzieś niedaleko te kamienie byli.

P. Smilgių k., Zujūnų seniūn., Vilniaus r. – Polina Tomaševič, 85 m. U. I. Stankevičiūtė 2004 m.

89. [**Vilkpėdės akmuo su vilko pėda.** Vilkas pasistoję, Dievas akmenį pažymėjo.]

- Tam kamień był, i wilka łapa była. A jak teraz, to pewnie nie ma.
- *A jak, widzieli jego?*
- Ja nie widziała, ale tylko mówili, że tam kamień i wilcza łapa była, na Wilczej tam była, na Wilczej ulicy.
- *A jak mówili, jak ona znalazła sia na kamieniu łapa ta?*
- Wilk stanął, i tam odmieścił Pan Bóg. Kto tam, my nie mogli zrobić. Ale Pan Bóg tak dał na pamięć ludziom.
- *Mówili stare ludzi, że tam stał wilk?*
- Bo ludzi nie tłumaczyli, ot ja pani, mówię, jak ja słychałem. Ja nie ciekawiła sia, nie taka była ciekawa, no pamiętam.

P. Valų k., Lentvario seniūn., Trakų r. – Albina Leščinska, 80 m., kilusi iš Koplyčninukų k., Zujūnų seniūn., Vilniaus r. U. I. Stankevičiūtė 2004 m.

Istoriniuose dokumentuose akmuo fiksuojamas nuo XVII a., aprašytas – nuo XIX a. vidurio. Suskaldytas 4-ajame dešimtmetyje, grindžiant gatvę (plačiau žr.: *Vykintas Vaitkevičius*. Nauja Žvėrūnos-Medeinos perspektyva. – Lietuvos archeologija, t. 24. Vilnius, 2003, p. 24–25).

V o s y l i u k a i

90. [**Šaltinis, tekantis į rytus.** Jo vandeniui gerai akis prausti.]

- Mówili że lecząca [woda] na wschod [płynię].
- *Tutaj w Wasilukach?*
- Tak.
- *Jest rzeczka, która lecząca? Czemu?*
- Że na wschod słońca [płynię], i oki myć dobrze było. Ona z lasu Wasiluckiego wychodzi, ja widziałam, gdzie ona wychodzi. A wpada do jeziorka tu. A z jeziorka do Wilii.

– *A jak nazywali?*

– Czysta jeziora. No tam my zawsze tak, teraz już więcej, a to było Czysta jeziora. Woda taka.

Nigdy nikt nie utopił sia w tym jezioru. A teraz, jak sady* byli, to dawno już, trzydzieście lat jakich utopił sia student jeden, z ojcem przyszed pomyć sie <...>.

– *A tą wodą leczyli, tą kryniczną oczy?*

– Tylko oczy więcej. Wo my jak w Kalwarii byli, tak też z rzeczki myim sie.

P. Vosyliukų k., Lentvario seniūn., Trakų r. – Viktorija Leščinska-Jacunskā, 75 m., kilusi iš Valų k. U. I. Stankevičiūtė 2004 m.

* Kolektyviniai sodai.

Tikslesnių duomenų apie šaltinį nėra.

Taip pat žr. 32 nr. komentarą.

Parengė Beata Piasecka, Ida Stankevičiūtė ir Vykintas Vaitkevičius

THE LOCAL LEGENDS OF THE VILNIUS REGION

BEATA PIASECKA, IDA STANKEVIČIŪTĖ, VYKINTAS VAITKEVIČIUS

Summary

The publication comprises folklore material, recorded in the Vilnius region during the 2003–2004 on the initiative of the Neris regional park. The material consists of 90 local legends and folk stories altogether, recorded in Polish (78 items) and Lithuanian (12 items), and related to the 53 localities in Vilnius and its region (fig. 1), primarily to the mountains, boulders, streams and trees. Of these, as many as 25 texts describe the waterholes, shals and separate stones lying in Neris (Vilija) river.

The majority of the informants consider themselves Poles and speak in specific dialect of the Polish language. Some of them have spent their entire lives in the same place. Thus it is natural for them to remember various local legends.

Motives depicting the wedding parties (texts Nos. 19–20, 77–88) and brothers (Nos. 21–24, 43, 44, 54) turned into stones deserve special attention. As many as five groups of such stones can be found lying in the watercourse of the Neris river. The folk belief in the magical qualities of the streams running "against the sun" (usually eastwards) also boasts extreme popularity in this region (Nos. 32, 33, 40, 41, 57, 73, 90). Besides, an interesting legend tells of the Ilgoja stream being sweet, because a man snatching honey from a bear has inadvertently spilled it into the water (Nos. 51, 52). A local legend telling of the introducing Christianity in this region supplies interesting evidence regarding history of the first Lithuanian capital, Kernavė (Nos. 61, 62).

Generally, the published texts are valuable in terms of language, folklore, ethnology and history studies. They enable us filling up at least some of the vacancies in our comparatively scant knowledge of the Vilnius region's history and culture.